

ΤΕΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

Ακαδημαϊκό Έτος 2008-2009

Πτυχιακή Εργασία

**ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ-ΕΡΓΑΣΙΑ-
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ.**

**ΜΠΑΖΑΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ**

**Επιβλέπων Καθηγητής:
ΚΟΝΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	8
Ενότητα 1 ^η : Ο νομός Ρεθύμνης: Μια πρώτη προσέγγιση στην πραγματικότητα του νομού.....	10
(α) Τα δεδομένα και τα μέτρα σύγκρισης του νομού.....	10
(β) Οι βασικές επιδιώξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης.....	21
Ενότητα 2 ^η : Τα επαγγέλματα, η εργασία και η εργασιακή ταυτότητα του νομού Ρεθύμνης.....	27
(α) Η εργασιακή ταυτότητα του Νομού.....	27
(β) Κατανομές επαγγελμάτων και ειδικοτήτων.....	31
(γ) Τα παραδοσιακά επαγγέλματα.....	42
Ενότητα 3 ^η : Οι αναπτυξιακές προοπτικές του νομού.....	45
(α) Τρόποι ενίσχυσης αναπτυξιακής πολιτικής: πρωτοβουλίες και αναπτυξιακά έργα.....	45
(β) Τρόποι άντλησης πόρων.....	56
(γ) Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.....	68
Ενότητα 4 ^η : Η οικονομία του νομού.....	72
(α) Ο τουρισμός ως ο βασικός μοχλός οικονομίας στο νομό.....	74
(β) Η αγροτική οικονομία του νομού.....	83
Επίλογος - Συμπεράσματα.....	87
Βιβλιογραφία- Αρθρογραφία.....	89
Πηγές από το Διαδίκτυο.....	90

Πρόλογος

Ο νομός Ρεθύμνης είναι ένα από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης. Αποτελεί για πολλούς έναν από τους ομορφότερους νομούς της χώρας μας και σίγουρα έναν από τους πλέον ενδιαφέροντες. Ως νομός που ανήκει στην Κρήτη αντιπροσωπεύει έναν τόπο γεμάτο παραδόσεις, ιστορία αλλά και πληθώρα άλλως στοιχείων που ενθουσιάζουν τον κάθε επισκέπτη.

Ο εν λόγω νομός συνορεύει με το νομό Ηρακλείου στα ανατολικά του, ενώ προς τα δυτικά συνορεύει με το νομό Χανίων. Επιπρόσθετα, προς τα βόρεια βρέχεται από το Κρητικό πέλαγος ενώ προς τα νότια βρέχεται από το Λυβικό Πέλαγος. Εάν θελήσουμε να εξετάσουμε και μορφολογικά τα όρια του νομού Ρεθύμνης κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι αυτός εκτείνεται από τα Λευκά Όρη ως τον Ψηλορείτη. Ο νομός αυτός είναι ο πιο ορεινός σε σύγκριση με τους άλλους τρεις νομούς της Κρήτης.

Η έκταση του νομού υπολογίζεται σε 1496 τ.χλμ, από τα οποία τα 510 είναι γεωργική γη, τα 933 βοσκότοποι, τα 36 καλύπτονται από οικισμούς και μόνο τα 17 τετρ. χιλ. καλύπτονται από μεσογειακά δάση βελανιδιάς, πεύκου και σφένδαμου. Ο νομός Ρεθύμνης, στο σύνολό του έχει πληθυσμό 70.095 μόνιμους κατοίκους.

Αναφορικά με το κλίμα που επικρατεί στο νομό, αυτό είναι εύκρατο μεσογειακό και ιδιαίτερα ξηροθερμικό. Η ηλιοφάνεια έχει υπολογιστεί ότι καλύπτει το 67% των ημερών του έτους και η θερμοκρασία κυμαίνεται από 12οC έως 27οC. Οι άνεμοι που επικρατούν συνήθως είναι οι βόρειοι και βορειοδυτικοί, ενώ πολλές φορές και οι νότιοι άνεμοι εμφανίζονται ενισχυμένοι.

Από τα κύρια χαρακτηριστικά του νομού, που αποτελούν παράλληλα πηγές έλξης τουριστικού ενδιαφέροντος, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις παραλίες αλλά και τα διάφορα ιστορικά αξιοθέατα. Στα πλαίσια αυτά, αξίζει να σημειώσουμε ότι οι παραλίες, κυρίως στις νότιες ακτές του νομού, διατηρούν πεντακάθαρα νερά ενώ πολλές από αυτές είναι βραβευμένες με γαλάζιες σημαίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναφορικά με τα αξιοθέατα, τα πλέον γνωστά είναι το μοναστήρι του Αρκαδίου, η μονή Πρέβελη, το σπήλαιο των Ζωνιανών αλλά και τα φαράγγια της Πατσού και των Πρασσών. Ανάμεσα στα αξιοθέατα, βέβαια, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και διάφορα γραφικά, παραθαλάσσια χωριά όπως αυτά του Πλακιά, της Αγίας Γαλήνης και του Πανόρμου.

Αφού παραθέσαμε κάποιες γενικές πληροφορίες για το νομό Ρεθύμνης στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα στοιχεία που θα παρουσιάσουμε στις διάφορες ενότητες της εργασίας μας. Η εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας έχει ως βασικό στόχο την γνωριμία με τα βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του νομού Ρεθύμνης αλλά και καταγραφών ορισμένων παραγόντων και σημείων που αποτυπώνουν μία σαφή εικόνα για την πραγματικότητα και τα δεδομένα του νομού Ρεθύμνης.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, η πρώτη ενότητα της εργασίας μας αναφέρεται σε ότι περιγράψαμε παραπάνω, σε μία πρώτη προσέγγιση, δηλαδή στο στα δεδομένα του νομού και ουσιαστικά αποτελεί την πρώτη γνωριμία μας με τις βασικές αξίες του νομού Ρεθύμνης αλλά και των κατοίκων που διανέμουν στον εν λόγω νομό. Στη συγκεκριμένη ενότητα, πέρα από κάποια βασικά στοιχεία που αποτελούν τα χαρακτηριστικά και τα δεδομένα του νομού φιλοξενεί και κάποιου είδους μέτρων σύγκρισης των εν λόγω χαρακτηριστικών σε σχέση με κάποια μέτρα σύγκρισης στον συγκεκριμένο τομέα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της πρώτης ενότητας καταγράφονται με συντομίες οι διάφορες προσεγγίσεις και ενέργειες στις οποίες είχε προβεί η τοπική αυτοδιοίκηση προκειμένου να προωθηθούν θέματα τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο στο νομό Ρεθύμνης. Έτσι, στη συγκεκριμένη ενότητα της εργασίας μας αναφέρονται οι βασικές επιδιώξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης και οι όποιες προσπάθειες γίνονται προς αυτή της κατεύθυνση.

Επιπρόσθετα, στη συνέχεια της εργασίας μας ακολουθεί μία ενότητα η οποία αναφέρεται κατά κύριο λόγο στα επαγγέλματα και στην συνολική πραγματικότητα αναφορικά με τα επαγγέλματα στο νομό Ρεθύμνης. Πιο συγκεκριμένα, στη συγκεκριμένα ενότητα αρχικά περιγράφεται η συνολική εικόνα που αποτυπώνει με τον καταλληλότερο δυνατό τρόπο την εργασιακή ταυτότητα του νομού Ρεθύμνης. Έτσι, στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζονται οι τάσεις στην αγορά εργασία στον υπό μελέτη νομό ενώ ιδιαίτερη αναφορά φιλοξενείται για τα επαγγέλματα που παρουσιάζονται με αυξημένη συχνότητα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της συγκεκριμένης ενότητας επιχειρείται μία περεταίρω προσέγγιση στο θέμα της επαγγελματικής ταυτότητας του νομού Ρεθύμνης. Έτσι, στην ενότητα αυτή περιγράφονται οι κατανομές επαγγελμάτων στις υπάρχουσες θέσεις εργασίας στο νομό Ρεθύμνης. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά, δηλαδή, στον τρόπο που είναι κατανεμημένες οι θέσεις εργασίας ανά επιχειρηματικό και εργασιακό κλάδο.

Ακόμη, στη δεύτερη αυτή ενότητα, υπάρχει και ένα ακόμη κεφάλαιο το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία για τα επαγγέλματα εκείνα τα οποία εμφανίστηκαν εκατοντάδες χρόνια πριν στην Κρήτη, και πιο συγκεκριμένα στο νομό Ρεθύμνης. Τα επαγγέλματα αυτά έχουν παραμείνει σε κάποιο βαθμό μέχρι και σήμερα λόγω του

ιδιαίτερου στυλ τους και της ατμόσφαιρας που αποπνέουν από τα χρόνια εκείνα. Στα πλαίσια αυτά, τα παραδοσιακά επαγγέλματα του νομού Ρεθύμνης παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της εργασίας μας όπως επίσης και η πορεία του από την εμφάνισή τους μέχρι και τις μέρες μας.

Έπειτα από την ενότητα που αναφέρεται στα επαγγέλματα του νομού Ρεθύμνης και στην επαγγελματική συνείδηση του εν λόγω νομού ακολουθεί η τρίτη ενότητα της εργασίας μας η οποία αναφέρεται συνολικά στις αναπτυξιακές πολιτικές και πρακτικές του νομού Ρεθύμνης.

Έτσι, στην ενότητα αυτή αρχικά γίνεται αναφορά στις αναπτυξιακές πολιτικές που ακολουθούν οι διάφοροι φορείς και αρχές του υπό μελέτη νομού. Στα πλαίσια, λοιπόν, των ενεργειών που λαμβάνουν χώρα αναφορικά με την αναπτυξιακή πολιτική στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται διάφορες πρωτοβουλίες και αναπτυξιακά έργα που ενισχύουν αυτές τις πρακτικές.

Στην ενότητα αυτή φιλοξενούνται δύο ακόμη κεφάλαια. Το ένα από αυτά αναφέρεται στους πόρους οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την διεκπεραίωση των προαναφερθέντων έργων. Αναφορικά με τους πόρους οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την διεκπεραίωση των αναπτυξιακών πολιτικών των φορέων στο εν λόγω κεφάλαιο αναφέρονται και οι τρόποι άντλησης των εν λόγω πόρων ούτως ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Η τρίτη αυτή ενότητα ολοκληρώνεται με ένα κεφάλαιο το οποίο αφορά στα προσδοκώμενα αποτελέσματα εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης αναφορικά με τις αναπτυξιακές πρακτικές που λαμβάνουν χώρα στο νομό. Έτσι, στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μία παράπλευρη καταγραφή των βασικών ενεργειών που η τοπική

αυτοδιοίκηση έχει δρομολογήσει, του πόρους που χρησιμοποιεί κατά την προσπάθεια αυτή, αλλά και τα αποτελέσματα που επιδιώκει να επιτύχει.

Η τέταρτη ενότητα είναι η τελευταία της εργασίας μας. Στην ενότητα αυτή γίνεται αναφορά στην οικονομία του νομού Ρεθύμνης. Η οικονομία του εν λόγω νομού, όπως είναι εύκολα αντιληπτά, στο μεγαλύτερο μέρος της στηρίζεται στον τουρισμό. Έτσι, ο τουρισμός αποτελεί το βασικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης και αυτό επιδιώκει να καταγράψει το πρώτο κεφάλαιο της τέταρτης και τελευταίας ενότητας.

Το δεύτερο κεφάλαιο της τελευταίας ενότητας είναι το κεφάλαιο που περιγράφει τη δυναμικότητα αλλά και τη σημασία της αγροτική οικονομίας στο νομό Ρεθύμνης ως σημαντικό μέρος της συνολικής οικονομίας. Έτσι στο κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνονται οι διάφορες πτυχές της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης που μπορούν να συνδεθούν με τον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Εισαγωγή

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, κατά την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας επιχειρήσαμε να κάνουμε αναφορά στις διάφορες ενότητες που την αποτελούν σε κάποια βασικά στοιχεία-σημεία που αντιπροσωπεύουν το νομό Ρεθύμνης και είναι ικανά να αποτυπώσουν με σαφή τρόπο την «προσωπικότητα» που αποπνέει ο εν λόγω νομός.

Ο νομός Ρεθύμνης αποτελεί έναν από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης και συνολικά έχει περίπου 85 χιλιάδες μόνιμους κατοίκους. Όπως και οι υπόλοιποι νομοί της Κρήτης, ο νομός Ρεθύμνης φημίζεται για τις παραδόσεις και φιλοξενία του ενώ ιδιαίτερα δημοφιλείς είναι και πολλοί περιορισμοί του νομού από πλευράς τουριστικής προσέλκυσης.

Ο υπό μελέτη νομός αποτελείται από τέσσερις επαρχίες, οι οποίες και θα μελετηθούν περαιτέρω στην πρώτη ενότητα της εργασίας μας. Οι επαρχίες αυτές ονομαστικά είναι η επαρχία Ρεθύμνης, η επαρχία Αμαρίου, η επαρχία Αγίου Βασιλείου και η επαρχία Μυλοποτάμου. Βέβαια στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι πρωτεύουσα του νομού Ρεθύμνης είναι η ομώνυμη πόλη, το Ρέθυμνο.

Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του νομού Ρεθύμνης που προσδίδουν ιδιαίτερη ατμόσφαιρα στην εν λόγω περιοχή αποτελεί ο συνδυασμός ιστορίας, παράδοσης και φυσικής ομορφιάς που η περιοχή διατηρεί. Ο συνδυασμός αυτός επηρεάζει πληθώρα στοιχείων και ενεργειών που λαμβάνουν χώρα και δρομολογούνται στον εν λόγω νομό. Στα πλαίσια αυτά, τόσο η τουριστική, και όχι μόνο, ανάπτυξη δίνουν κατά

κάποιο τρόπο ώθηση στην ενίσχυση της οικονομίας του νομού αλλά επηρεάζει και την αναπτυξιακή πολιτική και επαγγελματική διάρθρωση.

Ο παραπάνω συνδυασμός όπως αναφέρθηκε βασίζεται κυρίως στις αντιθέσεις που «κρύβει» ο νομός Ρεθύμνης. Η ιστορία του νομού, και άρα και των αντιθέσεων αυτών πηγαίνει πολλά χρόνια πίσω, ίσως και πιο παλιά από τους νεολιθικούς χρόνους. Από τότε, λοιπόν, στο μεγαλύτερο μέρος της, ο χρόνος έχει αφήσει την φυσική ομορφιά του νομού ανεπηρέαστο. Πιο συγκεκριμένα, η παλιά πόλη της πόλης του Ρεθύμνου αλλά και πολυάριθμα χωριά χαρίζουν ιδιαίτερες νότες ομορφιάς και ενδιαφέροντος σε κάθε τουρίστα, και όχι, που την επισκέπτεται.

Σε μεγάλο βαθμό οι διάφορες τουριστικές περιοχές και τα τουριστικά θέρετρα είναι αυτά που κινούν το ενδιαφέρον των τοπικών αρχών και φορέων αναφορικά με τα αναπτυξιακά σχέδια και πολιτικές. Ανάμεσα στις περιοχές αυτές, εκτός από την πόλη του Ρέθυμνο, που η ανάπτυξη και η υποστήριξη του συνόλου των υποδομών της βρίσκονται σε προτεραιότητα στις ενέργειες της τοπικής αυτοδιοίκησης, είναι οι παραλίες που βρίσκονται ανατολικά και δυτικά από την πόλη του Ρέθυμνου, αλλά και οι παραδοσιακές και παρθένες παραλίες του νότου.

Ενότητα 1^η: Ο νομός Ρεθύμνης: Μια πρώτη προσέγγιση στην πραγματικότητα του νομού

(α) Τα δεδομένα και τα μέτρα σύγκρισης του νομού

Ο Νομός Ρεθύμνης είναι ένα από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης και ένας από τους πενήντα ένας νομούς της χώρας μας. Η πρωτεύουσα του νομού Ρεθύμνης είναι η πόλη του Ρεθύμνου η οποία βρίσκεται στα βόρεια του Νομού. Ο νομός Ρεθύμνης είναι ο μικρότερος νομός της Κρήτης, και ένας από τους μικρότερους νομούς στο σύνολο της χώρας μας. Αναφορικά με τα προϊόντα που τον χαρακτηρίζουν και αποτελούν τα βασικά εξαγωγίμα στοιχεία του θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο εν λόγω νομός έχει ως κυριότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του εκτός από τον τουρισμό τις ελιές, το λάδι, την κτηνοτροφία και τα οπωροφόρα δέντρα. Η σχετική ανάπτυξη που αναφέραμε στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι ο νομός Ρεθύμνης για πολλά έτη αποτέλεσε φέουδο για τις βενετικές οικογένειες. Στα πλαίσια αυτά, καθώς τα μέλη των εν λόγω βενετικών οικογενειών μεγάλωναν και αυξάνονταν, γίνονταν ιδιοκτήτες μεγάλων περιοχών του νομού.

Από τα βασικά χαρακτηριστικά του νομού Ρεθύμνης, που σε μεγάλο βαθμό αποτελεί και την πηγαία ομορφιά του είναι ότι πέρα από παραθαλάσσιος νομός ταυτόχρονα περιλαμβάνει και ορεινά τοπία, καθιστώντας το συνδυασμό ταυτόχρονα σπάνιο αλλά και μεγάλης ομορφιάς. Σε συνέχεια των παραπάνω αναφέρουμε ότι ο νομός Ρεθύμνης είναι ο πιο ορεινός νομός της Κρήτης.

Πιο συγκεκριμένα, από τα 1.496 τετραγωνικά χιλιόμετρα τα 510 είναι γεωργική γη, τα 933 βοσκότοποι, τα 36 καλύπτονται από οικισμούς και μόνο τα 17 τετραγωνικά χιλιόμετρα καλύπτονται από μεσογειακά δάση βελανιδιάς, πεύκου και

σφένδαμου. Αναφορικά με το κλίμα του νομού, αυτό είναι εύκρατο μεσογειακό και ιδιαίτερα ξηροθερμικό. Η ηλιοφάνεια καλύπτει το 67% των ημερών του έτους, ευνοώντας με τον τρόπο αυτό την ανάπτυξη και ενδυνάμωση του τουρισμού για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ότι σε άλλες περιοχές της χώρας μας. Οι άνεμοι που επικρατούν συνήθως είναι οι βόρειοι και βορειοδυτικοί. Ωστόσο πολλές φορές εμφανίζονται και νότιοι άνεμοι ενισχυμένοι.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω οι παραλίες και γενικά οι παραθαλάσσιες περιοχές βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος για την τοπική αυτοδιοίκηση και τους τοπικούς φορείς και αρχές του νομού Ρεθύμνης. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στο εν λόγω στοιχείο. Πιο συγκεκριμένα, στις περισσότερες παραλίες του νομού το νερό της θάλασσας είναι πεντακάθαρο ενώ στην νότια πλευρά του νομού οι παραλίες είναι καταπληκτικές και η περιεκτικότητα σε αλάτι πολύ μεγαλύτερη. Σημαντικό στοιχείο για την προώθηση των περιοχών αυτών και πιο συγκεκριμένα των εν λόγω παραλιών είναι το γεγονός ότι η περισσότερες παραλίες του νομού είναι βραβευμένες με γαλάζιες σημαίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δείγμα της καθαριότητας και της οργάνωσής τους.

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή της εργασίας μας ο νομός Ρεθύμνης συνολικά αποτελείται από τέσσερις επαρχίες. Οι επαρχίες αυτές όπως θα αναλυθούν και στη συνέχεια του συγκεκριμένου κεφαλαίου με τη σειρά τους περιλαμβάνουν διάφορους δήμους. Οι επαρχίες του νομού Ρεθύμνης λοιπόν είναι οι εξής: η επαρχία Ρεθύμνου, η επαρχία Αμαρίου, η επαρχία Μυλοποτάμου και η επαρχία Αγίου

Βασιλείου¹. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε κάθε μία από τις παραπάνω επαρχίες αναφέροντας και τους δήμους που η κάθε μία περιλαμβάνει²:

- **Επαρχία Ρεθύμνου**: η συγκεκριμένη επαρχία βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού και βρέχεται στην βόρεια πλευρά της από το Κρητικό πέλαγος. Η έκταση της επαρχίας αυτής φθάνει τα 350 τ.μ. από τα οποία τουλάχιστον τα 138 τ.μ. είναι καλλιεργήσιμα. Οι δήμοι που περιλαμβάνονται στην επαρχία Ρεθύμνου είναι ο δήμος Ρεθύμνου, ο δήμος Νικηφόρου Φωκά, ο Δήμος Αρκαδίου και ο δήμος Λαππαίων. Ανάμεσα στα κυριότερα προϊόντα που παράγει η επαρχία Ρεθύμνου είναι το ελαιόλαδο, τα διάφορα εσπεριδοειδή, το κρασί αλλά και διάφορα κτηνοτροφικά προϊόντα³.

Η επαρχία Ρεθύμνου πήρε το όνομά της από την ομώνυμη πόλη και δήμο. Το αρχικό της όνομα, ωστόσο, δεν ήταν το ίδιο. Παλαιότερα ονομάζονταν Καστελανιά Μονεπαριού από το φρούριο (με όνομα «καλό οχυρό») που έχτισε ο Πεσκατόρε στο ύψωμα του χωριού Μονοπάρι. Τον 14^ο αιώνα, ωστόσο, έγινε μια νέα διοικητική διαίρεση στο νομό με αποτέλεσμα η Καστελανιά να συγχωνευθεί με την πόλη του Ρεθύμνου η οποία έγινε έδρα του βενετού νομάρχη και πήρε το όνομα επαρχία Ρεθύμνου. Έκτοτε η ονομασία έμεινε η ίδια, ενώ έναν αιώνα περίπου μετά στην επαρχία Ρεθύμνου προστέθηκε και η Επισκοπή, με αποτέλεσμα να αυξηθεί ακόμη περισσότερο ο πληθυσμός αυτής.

Οι επαρχία Ρεθύμνου και Μυλοποτάμου, την οποία και θα αναλύσουμε στη συνέχεια καλύπτουν τη βόρεια ακτή του νομού Ρεθύμνου όπου είναι εύκολο να υπάρξει πρόσβαση από την πόλη του Ρεθύμνου. Οι δρόμοι είναι πολυσύχναστοι κι

¹ Επαρχίες νομού Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

² Νομός Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://el.wikipedia.org>

³ Επαρχία Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο <http://www.rethimno.gr>

ασφαλτοστρωμένοι αλλά στενοί και με στροφές. Οι εκδρομές σ' αυτή την περιοχή μπορούν να γίνουν κατά μήκος της γραφικής παλιάς εθνικής οδού, ταξιδεύοντας ανατολικά ή δυτικά, μεταξύ Ρεθύμνου και Χανίων και Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Η κατασκευή της νέας εθνικής οδού απομόνωσε τα μικρά χωριά που βρίσκονται εκεί τη δεκαετία του εβδομήντα, γεγονός που ενισχύει την ομορφιά τους. Σ' αυτά τα χωριά υπάρχουν κρυμμένοι μινωικοί ναοί, νεκροταφεία, κατοικίες και παλάτια⁴.

- Η επαρχία Αμαρίου βρίσκεται στο Νοτιοανατολικό μέρος του νομού Ρεθύμνης ενώ πρόκειται για τη μικρότερη περιοχή του νομού καθώς έχει έκταση μόλις 272 τ.μ. από τα οποία τα 85 τ.μ. είναι καλλιεργήσιμα. Η συγκεκριμένη επαρχία είναι περισσότερο γνωστή για τα άφθονα νερά της, καθώς τα μικρά ποτάμια που περνάνε από αυτήν (ποταμός Λυγιώτης, ποταμός Σατυρομάνα) αποτελούν σημαντική υδάτινη πηγή. Εκτός όμως από τα νερά της η επαρχία Αμαρίου διαθέτει σημαντικές καλλιεργήσιμες εκτάσεις και γεωργικά προϊόντα όπως διάφορα εποχικά φρούτα⁵.

Το Αμάρι έχει μόλις δύο δήμους, τον δήμο Συβρίτου και τον δήμο Κουρητών. Προβαίνοντας σε μία σύντομη ιστορική αναδρομή κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι η επαρχία Αμαρίου ως Αμάρι αναφέρεται από τις αρχές της Ενετοκρατίας και το πιθανότερο προέρχεται από κάποιον Βενετό Φεουδάρχη που κατοικούσε στο χωριό Αμάρι που σήμερα είναι η πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας.

- Η επαρχία Μυλοποτάμου βρίσκεται στο Βορειοανατολικό τμήμα του νομού Ρεθύμνης και βρέχεται στα βόρεια από το Κρητικό πέλαγος. Στη συγκεκριμένη επαρχία βρίσκεται και το υψηλότερο βουνό της Κρήτης, και ένα από τα υψηλότερα της Ελλάδας, ο Ψηλορείτης. Πιο συγκεκριμένα, ο Ψηλορείτης βρίσκεται στη

⁴ Νομός Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.crete.tournet.gr>

⁵ Επαρχία Αμαρίου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

νοτιοανατολική πλευρά της επαρχίας ενώ στη πλευρά βρίσκεται το βουνό Κουλούκωνας, που έχει δώσει το όνομά του και σε έναν από τους δήμους της επαρχίας.

Στα πλαίσια αυτά, στην επαρχία Μυλοποτάμου ανήκει ο δήμος Γεροποτάμου, ο δήμος Κουλούκωνα και ο δήμος Ανωγείων. Στην εν λόγω επαρχία η κτηνοτροφία είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη ενώ τα βασικά της προϊόντα είναι η ελιά και τα αμπέλια. Το όνομα της επαρχίας Μυλοποτάμου προέρχεται από τον ποταμό Μυλοπόταμο που τη διαπερνά από τα Ανατολικά προς τα Δυτικά. Βέβαια, την ονομασία αυτή δεν είναι πολλά χρόνια που την έχει αποκτήσει καθώς παλαιότερα, κατά τα ενετικά χρόνια η επαρχία είχε το όνομα «Μεγάλος Ποταμός». Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι στην επαρχία Μυλοποτάμου, κυρίως λόγω της μορφολογίας της, έλαβαν χώρα πολλές ιστορικές μάχες και αιματηρές συγκρούσεις⁶.

Η επαρχία του Αγίου Βασιλείου βρίσκεται στα νότια του νομού Ρεθύμνου ενώ το βασικό χαρακτηριστικό της είναι η ιδιαίτερη ομορφιά της που προκύπτει από τα απόκρημνα βουνά που βρίσκονται στην περιοχή. Η ομορφιά αυτή ενισχύεται ακόμη περισσότερο από τα δύο φαράγγια που βρίσκονται στην περιοχή, το Κουρταλιώτικο φαράγγι και το φαράγγι του Κοτσιφού. Επιπρόσθετα, στην περιοχή βρίσκονται και ποτάμια όπως αυτά του Πλατύ, του Κουρταλιώτη και του Ακουμιανού⁷.

Στην επαρχία Αγίου Βασιλείου περιλαμβάνονται δύο δήμοι, ο δήμος Φοίνικα και ο δήμος Λάμπης. Η ονομασία της πόλης έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια καθώς παλαιότερα, από τη βυζαντινή εποχή το όνομα της επαρχία ήταν Κάτων Σύβριτος. Η συγκεκριμένη επαρχία απλώνεται δυτικά του νομού Χανίων, κατά μήκος όλης της

⁶ Επαρχία Μυλοποτάμου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

⁷ Επαρχία Αγίου Βασιλείου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

νότιας παραλίας του νομού Ρεθύμνου και φτάνει στα ανατολικά μέχρι το νομό Ηρακλείου. Η οροσειρά "Κέδρος", της οποίας η ψηλότερη κορυφή είναι σε υψόμετρο 1.777 μέτρων βρίσκεται στο ανατολικότερο σημείο της επαρχίας. Ο ευκολότερος και κοντινότερος δρόμος από το Ρέθυμνο για τη νότια Κρήτη περνάει από τον Άγιο Βασίλειο. Η περιοχή έχει φαράγγια, βυζαντινές εκκλησίες και όμορφα χωριά που έχουν μείνει ανεπηρέαστα από το τουριστικό ρεύμα της περιοχής. Από το δρόμο μπορεί κανείς να θαυμάσει την υπέροχη θέα του κόλπου του Πλακιά και της νότιας Κρήτης.

Αφού αναφερθήκαμε με συντομία στις τέσσερις επαρχίες του νομού Ρεθύμνου στη συνέχεια μέσα από τον πίνακα που ακολουθεί θα παρουσιάσουμε τα βασικά στοιχεία του κάθε δήμου που περιλαμβάνεται στον υπό εξέταση νομό.

<u>Επαρχία Ρεθύμνου</u>	
<u>Δήμος Ρεθύμνου</u>	Η έδρα του δήμου Ρεθύμνου είναι η πόλη του Ρεθύμνου ενώ συνολικά ο δήμος έχει 25.560 μόνιμους κατοίκους. Στο δήμο περιλαμβάνονται οι Ο.Τ.Α. Ρεθύμνου, Καστέλου, Χρωμοναστηρίου, Σελλιών, Ρουσσοσπιτιού, Αρμένων, Μαρουλά, Κούμων, Καρέ, Γουλεδιανών, Πρασσών και Όρους.
<u>Δήμος Νικηφόρου Φωκά</u>	Ο δήμος Νικηφόρου Φωκά έχει ως έδρα το χωριό Αθάνατο ενώ ο συνολικός πληθυσμός του δήμου ανέρχεται σε 4.216 κατοίκους. Στον εν λόγω δήμο

	<p>περιλαμβάνονται οι Ο.Τ.Α. Ατσιπόπουλου, Γερανίου, Πρινέ, Γωνιάς, Άνω και Κάτω Βαλσαμόνερου, Μαλακίου, Φρατζεσκιανών Μετοχίων, Αγίου Κωνσταντίνου, Ζουριδίου, Ρούστικων, Καλονύκτη, Μούντρους και Σαϊτούρων.</p>
<u>Δήμος Αρκαδίου</u>	<p>Ο δήμος Αρκαδίου έχει πληθυσμό 4.745 κατοίκους και έδρα το χωριό Άδελε. Ως δήμος συγκροτείται από το Άδελε, την Πηγή, τη Μέση, το χωριό Κυρριάννας, Αμνάτο, το Παγκαλοχώρι, το Χαμαλεύρι, τον Πρίνο, και από τα χωριά των Ερφών, Σκουλουφιών, Ελεύθερνας και Αρχαίας Ελεύθερνας.</p>
<u>Δήμος Λαππαίων</u>	<p>Ο δήμος Λαππαίων είναι ο μικρότερος δήμος στην επαρχία Ρεθύμνου καθώς έχει κατοίκους που φθάνουν τους 2.585. Η έδρα του δήμου είναι η Επισκοπή ενώ συνολικά ο δήμος συγκροτείται από τις Ο.Τ.Α. Επισκοπής, Κάτω Πόρου, Αργυρούπολης, Βιλανδρέου και Μυριοκεφάλων.</p>
<u>Επαρχία Αμαρίου</u>	
<u>Δήμος Συβρίτου</u>	<p>Ο δήμος Συβρίτου έχει έδρα την Αγία Φωτεινή και οι μόνιμοι κάτοικοί του ανέρχονται σε 3.158. Οι Ο.Τ.Α. που συγκροτούν τον εν λόγω δήμο είναι αυτοί των Βολιωνών, Παντάνασσας, Πατσού, Αποστόλου, Θρόνου, Καλογέρου, Βισταγής, Μοναστηρακίου, Νευσ</p>

	Αμαρίου, Άνω Μέρους, Βρύσων, Γερακαρίου, Ελενών και Μέρωνα.
<u>Δήμος Κουρητών</u>	Ο δήμος Κουρητών είναι ο δεύτερος δήμος που περιλαμβάνει η επαρχία Αμαρίου. Ο εν λόγω δήμος έχει ως έδρα τον Φουρφουρά και κατοίκους που ανέρχονται σε 2.668. Επιπλέον ο δήμος συγκροτείται από τους Ο.Τ.Α. Λαμποτών, Πετροχωρίου, Βυζαρίου, Πλατάνου, Λοχριάς, Αγίας Παρασκευής και Αγίου Ιωάννη.
<u>Επαρχία Μυλοποτάμου</u>	
<u>Δήμος Γεροποτάμου</u>	Ο δήμος Γεροποτάμου έχει πληθυσμό που φτάνει του 6.710 κατοίκους. Ως δήμος στο σύνολό του συγκροτείται από τους Ο.Τ.Α. Αλφάς, Αγγελιανών, Μαργαριτών, Ορθέ, Καλανδάρε, Πασαλιτών, Μελισουργακίου, Χουμερίου, Αγίου Μάμαντος, Ρουμελί, Περάματος, Αχλαδέ, Σκεπαστής και Σισσών. Η έδρα του εν λόγω δήμου είναι το Πέραμα.
<u>Δήμος Κουλούκωνα</u>	Ο συγκεκριμένος δήμος έχει 5.725 κατοίκους και έδρα το Γαράζο. Αποτελείται από τους Ο.Τ.Α. των: Αγιάς, Δαμαβόλου, Επισκοπής, Γαράζου, Βενίου, Λιβαδιών, Αγίου Ιωάννη, Καλύβου, Απλαδιανών, Δοξαρού, Κρυνερίου, Αίμονα, Χώνους, Θεοδώρας και Αλοΐδων.
<u>Δήμος Ανωγείων</u>	Ο δήμος Ανωγείων έχει έδρα την ομώνυμη πόλη και ο

	<p>πληθυσμός του ανέρχεται στους 4.285 κατοίκους. Ο εν λόγω δήμος συγκροτείται από μόνο δύο Ο.Τ.Α, των ανωγείων και της Αξού.</p>
<p><u>Επαρχία Αγίου Βασιλείου</u></p>	
<p><u>Δήμος Φοίνικα</u></p>	<p>Ο Δήμος Φοίνικα βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νομού Ρεθύμνης και ο πληθυσμός του ανέρχεται στους 3.018. Στο δήμο Φοίνικα περιλαμβάνονται οι Ο.Τ.Α. Αγίου Βασιλείου, Αγκουσελιανών, Αγίου Ιωάννη, Σελλίων, Ροδάκινο, Μύρθιου, Λευκογείων, Ασώματων, Μαριού και Κοξαρέ. Η έδρα του δήμου Φοίνικα είναι ο Πλακιάς.</p>
<p><u>Δήμος Λάμπης</u></p>	<p>Ο δήμος Λάμπης είναι ο μεγαλύτερος δήμος του Αγίου Βασιλείου καθώς ο πληθυσμός του ανέρχεται στους 5.994 κατοίκους. Ως δήμος περιλαμβάνει τους Ο.Τ.Α. των Μιξορρούματος, Λαμπίνης, Καρίνων, Σπηλίου, Μουρνέ, Κισσού, Αρδάκτου, Δριμίσκου, Κεραμέ, Κεντροχωρίου, Ακουμίων, Κρύας Βρύσης, Ορνέ, Σακτουρίων, Μελάμπων και Αγίας Γαλήνης. Ο δήμος Λάμπης έχει έδρα το Σπήλι.</p>

Σε συνέχεια όσων αναφέραμε παραπάνω για τις επιμέρους επαρχίες και δήμους που περιλαμβάνονται στο νομό Ρεθύμνου μπορούμε να αναφερθούμε στα δημοφιλή και γνωστά σημεία που ελκύνουν τους έλληνες και ξένους τουρίστες. Τα σημεία αυτά

βρίσκονται κατά μήκος όλου του νομού ενώ αφορούν σε πολιτιστικά, ιστορικά και τοπικά στοιχεία.

Αρχικά κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι στο νομό Ρεθύμνης υπάρχει ποικιλία από πολλά και αξιόλογα μέρη, ιστορικής, αρχαιολογικής αλλά και θρησκευτικής σημασίας. Από μια διακλάδωση δεξιά και σε απόσταση 5 χιλιάμετρα, ανατολικά του Ρεθύμνου, από τον παλιό δρόμο, συναντάμε την Μονή Αρκαδίου, μνημείο των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων του λαού του νησιού της Κρήτης κατά την Οθωμανική κυριαρχία. Το μοναστήρι του Αρκαδίου έχει κτισθεί τον 14^ο αιώνα ενώ έχει σχήμα φρουρίου.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη ομορφιά στο νομό Ρεθύμνης δίνει και το χωριό της Αργυρούπολης που αποτελεί πραγματικό αξιοθέατο. Το χωριό βρίσκεται 27 χιλ. Νοτιοδυτικά της πόλης του Ρεθύμνου ενώ η ιδιαίτερη ομορφιά της έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί μια τοποθεσία με κρυστάλλινα νερά, φυσικές πηγές, ψηλά και πυκνά δένδρα. Η Αργυρούπολη, είναι χτισμένη πάνω στη θέση της αρχαίας πόλης Λάππας.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η επαρχία Αμαρίου αποτελεί μία από τις τέσσερις επαρχίες του νομού Ρεθύμνης. Η επαρχία αυτή διαθέτει πολλά και όμορφα χωριά αλλά και πολλές Βυζαντινές εκκλησίες. Πιο συγκεκριμένα 3 χιλ. ανατολικά της πόλης του Ρεθύμνου υπάρχει η έξοδος για την κοιλάδα Αμαρίου ενώ στο 6ο χιλ. είναι η εκκλησία του Αγ. Ευτυχίου. Ακόμη, στο 17ο χιλ. μια διακλάδωση μας οδηγεί στο χωριό Πατσός, που στην Δυτική πλευρά του, υπάρχει η σπηλιά του Αγίου Αντωνίου. Το χωριό Αμάρι, διαθέτει άφθονες πηγές, που δικαιολογούν την ύπαρξη πολλών οπωροφόρων δένδρων. Η κοιλάδα του Αμαρίου, έχει 40 περίπου χωριά και ενώνει την βόρεια, με την νότια πλευρά της Κρήτης.

Αναφορικά με την πόλη του Ρεθύμνου, εάν βγούμε από την πλευρά του Δημοτικού κήπου της πόλης, με κατεύθυνση για Σπήλι και Αγία Γαλήνη, στο 2ο χιλ. συναντάμε το φρούριο της Φορτέτσας, ένα κάστρο που προσθέτει ιδιαίτερη ομορφιά στην πόλη. Επιπλέον, ιδιαίτερη ομορφιά στην πόλη προσθέτει και η ιδιαίτερα μεγάλη σε μήκος παραλία της καθώς με τα καθαρά νερά της αποτελεί πόλο έλξης για πολλούς τουρίστες.

Αναφορικά με το νότιο τμήμα του νομού Ρεθύμνης αξίζει να αναφερθούμε σε δύο τρία σημεία που οδηγούν σε σημαντικές περιοχές του νομού. Αρχικά και ενώ φθάνουμε στο 23ο χιλ. από την πόλη του Ρεθύμνου, συναντάμε την περιοχή του Κοζαρέ από την οποία εάν συνεχίσουμε νότια, ο δρόμος περνά από το Κουρταλιώτικο φαράγγι, ένα από τα δύο μεγάλα φαράγγια που βρίσκονται στο νομό. Συνεχίζοντας στον ίδιο δρόμο και ενώ έχουμε περάσει το χωριό Ανώγειο υπάρχει μια διασταύρωση η οποία οδηγεί στην Μονή Πρέβελη, κάτω από την οποία βρίσκεται ο Μέγας Ποταμός, όπου μπορεί κάποιος να φθάσει μόνο με πεζοπορία.

Επιπρόσθετα, και περίπου στα όρια του νομού Ρεθύμνου με τον νομό Ηρακλείου, κατεβαίνοντας νότια του νομού Ρεθύμνου, συναντάμε την κωμόπολη των Ανωγείων η οποία είναι γνωστή σε όλη τη χώρα. Από την είσοδο των Ανωγείων, λοιπόν, μια διασταύρωση αριστερά, οδηγεί προς το σπήλαιο του Ιδαίου Άντρον, στη ρίζα της κορυφής του Ψηλορείτη. Τα Ανώγεια είναι η πλέον τουριστικά αναπτυγμένη περιοχή της Κρήτης και πολλές φορές, απετέλεσε κέντρο επαναστατικών κινήσεων, κατά της Τουρκοκρατίας και της Γερμανικής κατοχής.

Εκτός από τους διάφορους ναούς και μοναστήρια που αναφέρθηκαν παραπάνω υπάρχουν πληθώρα εκκλησιών στο νομό Ρεθύμνης που προκαλούν το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Πιο συγκεκριμένα, στην επαρχία Ρεθύμνου οι Βυζαντινοί έκτισαν

πολλές εκκλησίες ενώ πολλές από τις εκκλησίες που χτίστηκαν αργότερα περιλαμβάνουν ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες. Ανάμεσα σε αυτές είναι η Παναγία η Καρδιώτισσα η οποία βρίσκεται στα Μυριοκέφαλα. Επιπρόσθετα, σε αρκετές σπηλιές έχουν ανακαλυφθεί αντικείμενα από τη Νεολιθική Εποχή ενώ ντόπιοι χρησιμοποίησαν ξανά αυτές τις σπηλιές κατά τη διάρκεια της κατοχής της Κρήτης από τους Τούρκους και αργότερα από τους Γερμανούς⁸.

(β) Οι βασικές επιδιώξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης

Η τοπική αυτοδιοίκηση του νομού Ρεθύμνης τα τελευταία χρόνια έχει ως προτεραιότητα της διατήρηση της φυσικής ομορφιάς της πόλης αλλά και την ανάπλαση της παλαιάς πόλης του Ρεθύμνου, που προκαλεί τον ενδιαφέρον όλων όσων επισκέπτονται την πόλη. Η εν λόγω επιδίωξη που εκφράζεται μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση είναι ένα αίτημα των κατοίκων του νομού προκειμένου να επέλθει η απαιτούμενη ανάπτυξη χωρίς να χαθεί το τοπικό στοιχείο.

Η προσπάθεια αυτή εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του 1970 και περιλαμβάνει δύο στάδια, το ένα μέχρι την αρχή της δεκαετίας του 1980 και το άλλο έως και σήμερα. Όλα αυτά τα χρόνια και ιδιαίτερα κατά τη δεύτερη περίοδο έγιναν πολλές παρεμβάσεις, τόσο σε τεχνικό όσο και θεσμικό επίπεδο. Ανάμεσα στα μέτρα και ρυθμίσεις που αφορούν στο τεχνικό επίπεδο είναι η αντιπλημμυρική προστασία και η θωράκιση από θεομηνίες που ανά περιόδους πλήττουν το νομό. Επιπρόσθετα, προτεραιότητα δόθηκε και στη δημιουργία νέων δικτύων ύδρευσης, αποχέτευσης και πυρόσβεσης, στην υπογείωση δικτύων, στη λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση, στην αναστήλωση αξιόλογων

⁸ Βικιπαίδεια, Νομός Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://el.wikipedia.org>

κτισμάτων, στην αναστήλωση και στην ανάδειξη της Φορτέτζας καθώς και στις παρεμβάσεις σε ιδιωτικά κτίρια⁹.

Προκειμένου, λοιπόν, να επιτευχθούν οι παραπάνω προτεραιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να θεσπιστεί μια σειρά από μέτρα αλλά και να γίνουν και οι σχετικές και απαραίτητες ρυθμίσεις. Στα πλαίσια αυτά, ανάμεσα στα θεσμικά μέτρα περιλαμβάνονται η ίδρυση ειδικής Υπηρεσίας, η σύνταξη διατάγματος χρήσεων γης καθώς και διάφορες διοικητικές πράξεις. Τα θεσμικά αυτά μέτρα αφορούν στην προστασία και στην ανάδειξη του Ρεθύμνου, στις προγραμματικές συμβάσεις ιστορικών πόλεων στην Ελλάδα και σε θέματα διαχείρισης ιστορικών πόλεων και διεθνείς εμπειρίες.

Εκτός όμως από τα προαναφερθέντα η τοπική αυτοδιοίκηση έχει και άλλες βασικές επιδιώξεις. Από τις βασικότερες από αυτές είναι και η τεχνολογική ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας και κοινωνικής ανάπτυξης. Ανάμεσα δηλαδή στις προτεραιότητες της αυτοδιοίκησης είναι η γενική και συνολική ψηφιοποίηση του δήμου και του νομού, προκειμένου να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες. Είναι εμφανές ότι η ψηφιοποίηση θα οδηγήσει σε νέες ευκαιρίες επικοινωνίας με τον κόσμο των πολιτών και νέους δρόμους στην ανάπτυξη των Δήμων και των Κοινοτήτων¹⁰.

Στα πλαίσια αυτά, τα τελευταία χρόνια δρομολογείται ένα πρόγραμμα το οποίο αφορά στην κατάρτιση του συνόλου των αιρετών της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης στις νέες τεχνολογίες πληροφορικής κι επικοινωνιών και το οποίο

⁹ Ρέθυμνο Προστασία και Ανάπλαση της παλαιάς πόλης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.tee.gr>

¹⁰ Ψηφιακός Δήμος για την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.goodnet.gr>

εντάσσεται στην Ψηφιακή Στρατηγική 2006-2013 και υλοποιείται από την ΚΕΔΚΕ και το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και εθνικούς πόρους.

Σεμινάρια που δραστηριοποιούνται στα παραπάνω, ωστόσο, δεν είναι αρκετά. Θα πρέπει παράλληλα θα δοθεί έμφαση στις νέες δυνατότητες ανάπτυξης που ανοίγονται για τις τοπικές οικονομίες και τον τουρισμό. Ζητούμενο βέβαια είναι η άμεση και καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη και των επιχειρήσεων από τους ΟΤΑ. Το έργο έχει σκοπό να αναβαθμίσει την ποιότητα και το πλήθος των προσφερομένων υπηρεσιών μέσω της βελτίωσης και αυτοματοποίησης των διαδικασιών επικοινωνίας με τον πολίτη.

Να σταματήσει, δηλαδή, το φαινόμενο των τεράστιων ουρών στις δημόσιες υπηρεσίες, από πολίτες που θέλουν απλώς να καταθέσουν μια αίτηση ή να παραλάβουν ένα πιστοποιητικό και να μπορεί να εξυπηρετείται ο πολίτης μέσω του διαδικτύου. Για να αλλάξει βέβαια η δεδομένη κατάσταση, η τοπική αυτοδιοίκηση έχει να αντιμετωπίσει δύο σημαντικές προκλήσεις. Να αλλάξει τους παραδοσιακούς μηχανισμούς και να προχωρήσει στις ρυθμίσεις που θεωρούνται αναγκαίες στο επίπεδο του θεσμικού πλαισίου και να αναβαθμίσει και να προσαρμόσει τις υπηρεσίες που παρέχει.

Βασικός στόχος της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσα από τη συγκεκριμένη στρατηγική και πολιτική είναι να ελεγχθούν οι βασικοί πόροι του νομού πιο αποτελεσματικά - όπως για παράδειγμα τις λειτουργίες καθαριότητας, τις υπηρεσίες πρόνοιας και άλλες. Θα μπορεί να γνωρίζει άμεσα τα τοπικά δεδομένα των κατοίκων, τις ανάγκες και τα προβλήματά τους, ώστε να παίρνει αποφάσεις ταχύτερα, αποδοτικότερα, καλύτερα. Επιπρόσθετα, μέσα από τη λειτουργία της ψηφιοποίησης

Θα μπορεί επίσης να συμβάλει ουσιαστικά στην προώθηση της επιχειρηματικότητας, σε συνεργασία με τις τοπικές επιχειρήσεις και άλλους δήμους, χρησιμοποιώντας τόσο τις νέες τεχνολογικές υποδομές του όσο και τις νέες υπηρεσίες του και δημιουργώντας ευνοϊκό κλίμα για την προσέλκυση επενδύσεων και την τοπική ανάπτυξη¹¹.

Επιπρόσθετα, η τοπική αυτοδιοίκηση του νομού Ρεθύμνης έχει αντιληφθεί και κάνει πράξη τον κανόνα ότι ο κάθε νομός ενός γεωγραφικού διαμερίσματος έχει σχέσεις και ζει από τον άλλο, ο ένας νομός στηρίζει τον άλλο. Την εν λόγω πραγματικότητα την ενδυναμώνει και την εξασφαλίζει μέσα από τις απαραίτητες ενέργειες και υποδομές επικοινωνίας. Το μοντέλο της αναπτυξιακής πολιτικής στο νομό, παρόλο που βρίσκεται σε εφαρμογή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι πολλές φορές θεωρείται ξεπερασμένο και προκαλεί παρακμιακές τάσεις.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού Ρεθύμνης είναι η συνολική και αποτελεσματική ρύθμιση της δίπολης και πολλές φορές τρίπολης ανάπτυξης που εμφανίζεται στο νομό. Με την έννοια αυτή εννοούμε διάφορες πολιτικές προς διαφορετική κατεύθυνση που έχουν γίνει αποδεκτές χωρίς όμως καμία κοινωνική διαβούλευση.

Επιπλέον, μια από τις βασικότερες επιδιώξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού είναι ο σωστός χειρισμός της ολοένα και μεγαλύτερης αύξησης του πληθυσμού. Πράγματι, για το νομό Ρεθύμνου ένα σημαντικό στοιχείο που έχει να αντιμετωπίσει η τοπική αυτοδιοίκηση και ενθαρρύνει τους τοπικούς παράγοντες είναι η φυσική αύξηση πληθυσμού αφού σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, όλο και περισσότεροι νέοι και νέες επιλέγουν τον εν λόγω νομό ως τόπο διαβίωσης και ως

¹¹ Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.nar.gr/>

τόπο για το ξεκίνημα της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους. Είναι λογικό, λοιπόν, κάτω από τις προαναφερθείσες συνθήκες αυτή η νέα τάση να έχει δημιουργήσει εκτός από αισιοδοξία και πρόσθετο προβληματισμό για το πώς πρέπει να κινηθεί η τοπική αυτοδιοίκηση στο ορατό μέλλον.

Ο παραπάνω προβληματισμός κατά κύριο λόγο έγκεινται στη διαχείριση των απορριμμάτων, στο περιβάλλον, στις μεταφορές, στις υπόλοιπες υποδομές, στην οικιστική ανάπτυξη, στη χωροταξία, στην ποιότητα ζωής κ.ά. Για να μπορέσει να γίνει σωστή διαχείριση των ανωτέρω θα πρέπει να στηριχθούν και να ενδυναμωθούν οι τρεις βασικοί άξονες-πυλώνες του νομού που αποτελούν τους βασικούς μοχλούς ανάπτυξής του. Οι πυλώνες αυτοί είναι η γεωργοκτηνοτροφία, ο τουρισμός και η παραγόμενη γνώση στα ανώτατα εκπαιδευτικά, ερευνητικά ιδρύματα του νησιού. Τους πυλώνες αυτούς θα τους αναφέρουμε και θα τους αναλύσουμε και στη συνέχεια της εργασίας μας, σε παρακάτω κεφάλαιο. Στη συνέχεια περιγράψουμε με συντομία τη σημασία της γεωργία και του τουρισμού στην ανάπτυξη του νομού Ρεθύμνης.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τη γεωργία, η βασική επιδίωξη της τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού είναι ο συνολικός εκσυγχρονισμός της αγροτικής οικονομίας με το γεωργό σε ρόλο επιχειρηματία. Για να επιτευχθεί, ωστόσο, αυτός ο απαιτούμενος εκσυγχρονισμός θα πρέπει να λάβει χώρα η απαραίτητη μεταποίηση και τυποποίηση, ούτως ώστε να πλησιάζει η γεωργία του νομού στα σύγχρονα αγροτικά πρότυπα. Έτσι, δεδομένων των σύγχρονων συνθηκών κρίνεται απαραίτητη η εξεύρεση σύγχρονων και φιλικών προς το περιβάλλον παραγωγικών διαδικασιών, ενώ επίσης, θα πρέπει να καθιερωθεί η συνεχή ενημέρωση του αγρότη και του κτηνοτρόφου, θα πρέπει η γεωργία να απαγκιστρωθεί από τη μονοκαλλιέργεια της

ελιάς ενώ παράλληλα θα πρέπει να προωθηθούν εναλλακτικές μορφές καλλιεργειών, στοχεύοντα παράλληλα σε καινοτόμους δράσεις.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, οι κυριότεροι στόχοι για την αγροτική παραγωγή του νομού περιλαμβάνει την αναβάθμιση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων, την μεταποίησή τους και τη διάθεσή τους ως τρόφιμα, την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών κανόνων στην παραγωγή και στην επεξεργασία των προϊόντων, τον εξαγωγικό προσανατολισμό και τη σωστή πολιτική στην εμπορία.

Έτσι, η τουριστική ανάπτυξη, αναμφίβολα, δρομολογείται σε μεγάλο βαθμό από την πορεία των υποδομών και όχι μόνο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρειάζεται η χάραξη και υλοποίηση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η οποία θα καταρτίσει και θα προβάλλει ένα διαφοροποιημένο και αναβαθμισμένο τουριστικό προϊόν, που θα μπορεί να καταθέσει μία ποιοτική και πλουραλιστική πρόταση σε πολλούς και διαφορετικούς αποδέκτες. Είναι γεγονός ότι ο τουρισμός ήταν και παραμένει ο βασικός πυλώνας ανάπτυξης του νομού Ρεθύμνης και για να διατηρήσει αυτό τον πρωταγωνιστικό ρόλο, εκτός από τις απαιτούμενες παρεμβάσεις σε θέματα υποδομών και την αξιοποίηση των όποιων συγκριτικών πλεονεκτημάτων ο νομός έχει, χρειάζονται ενέργειες σχεδιασμένης και επαναλαμβανόμενης προβολής για την προώθησή του εντός και εκτός της χώρας μας.

Παραπάνω, αναφερθήκαμε στους βασικότερους τομείς της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης, αναφέροντας παράλληλα και τις διάφορες ενέργειες που η τοπική αυτοδιοίκηση οφείλει να διεκδικήσει. Οι ενέργειες αυτές αποτελούν τις βασικές επιδιώξεις των διοικητικών φορέων και αρχών του νομού, οι οποίες, στα πλαίσια της ανάδειξης, προώθησης και επίλυσης όλων των ζητημάτων, που αφορούν την ανάπτυξη του νομού, οφείλει να συνεργαστεί στενά με τις τοπικές αρχές και φορείς,

διότι μόνο μέσα από την ανιδιοτελή σύμπραξη με όλες τις αρχές και τους φορείς του τόπου και τη διαμόρφωση μιας κοινής γραμμής, μπορεί να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα αναφορικά με την ανάπτυξη του νομού.

Ενότητα 2^η: Τα επαγγέλματα, η εργασία και η εργασιακή ταυτότητα του νομού Ρεθύμνης

(α) Η εργασιακή ταυτότητα του Νομού

Προκειμένου να μπορέσουμε να αναφερθούμε αλλά και να αποτυπώσουμε με αποτελεσματικό τρόπο την εργασιακή ταυτότητα του νομού Ρεθύμνης θα πρέπει να αναλογιστούμε και να μελετήσουμε τη συνολική εργασιακή ταυτότητα της νήσου της Κρήτης. Στα πλαίσια αυτά, η Κρήτη είναι σκόπιμο να αντιμετωπίζεται με ενιαίο τρόπο αλλά και να προβάλλεται ως ενιαίος προορισμός και ότι ο σχεδιασμός πρέπει να είναι ενιαίος και να εφαρμόζεται ενιαία.

Από την άλλη πλευρά, σε κάθε νομό υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα και μεμονωμένα στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν αλλά και τον διακρίνουν από τις υπόλοιπες περιοχές

και από τους υπόλοιπους νομούς. Έτσι, είναι παραδεκτό ότι κάθε νομός έχει σχέσεις και ζει από τον άλλο, ο ένας νομός στηρίζει τον άλλο, ωστόσο στηρίζεται σε δικά του χαρακτηριστικά και σε δική του συνολική ταυτότητα. Έτσι κρίνεται σκόπιμο να γίνουν όλες οι απαραίτητες ενέργειες ούτως ώστε να μην ενταθούν οι σχέσεις προς όφελος της τοπικής κρητικής οικονομίας μέσα από την ύπαρξη συγκέντρωσης και συνωστισμού σε ορισμένα κέντρα.

Εξάλλου, το παραπάνω μοντέλο ανάπτυξης το μόνο που θα μπορούσε να επιφέρει είναι παρακμή και προβλήματα. Τελευταία, μάλιστα, τόσο στο νομό Ρεθύμνης, αλλά γενικότερα σε πολλές περιοχές της επαρχίας, έχει γίνει λόγος για θετική εξέλιξη και πολλά έργα μέσα από τα δίπολα και τρίπολα ανάπτυξης, καθώς το Ρέθυμνο τοποθετείται ανάμεσα στα Χανιά και στο Ηράκλειο που είναι ένα από τα βασικά δίπολα (ένα από τους έντεκα πόλους) όπως εκφράστηκε από τον Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)¹².

Πάντως, προκειμένου να καταγραφεί όσο το δυνατόν περισσότερο κοντά στην πραγματικότητα η εργασιακή ταυτότητα του νομού Ρεθύμνης θα πρέπει να μελετηθούν και να καταγραφούν κάποια στοιχεία του λαού του συγκεκριμένου τόπου. Δυστυχώς, Σίγουρα, λοιπόν, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ιστορική, η πολιτιστική, η κοινωνική, η οικονομική διαδρομή της Κρήτης. Της Κρήτης των αιώνων και του πολιτισμού, της Μινωικής Κρήτης με της 96 τότε ακμάζουσες πόλεις, της Κρήτης των Χανίων, του Ρεθύμνου, του Ηρακλείου και του Λασιθίου.

Ένα στοιχείο που επηρεάζει την εργασιακή ταυτότητα του πληθυσμού και σίγουρα αποτελεί μία τάση είναι η αύξηση του πληθυσμού που έλαβε χώρα και λαμβάνει

¹² Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.espa.gr>

χώρα αργά αλλά σταθερά. Πιο συγκεκριμένα, και προκειμένου να επιτευχθεί ο απαραίτητος σεβασμός και αναγνώριση αλλά και η απαιτούμενη ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε τόπου του νησιού είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ισόρροπη ανάπτυξη που όλοι ευχόμαστε να δούμε.

Έτσι, για το νομό Ρεθύμνου ένα σημαντικό στοιχείο που ενθαρρύνει τις τοπικές αρχές είναι η φυσική αύξηση πληθυσμού, όπως μας αποδεικνύουν τα επίσημα στοιχεία της ΕΣΥΕ¹³. Στα πλαίσια αυτά ολοένα και περισσότεροι κάτοικοι, όλο και περισσότεροι νέοι και νέες επιλέγουν το συγκεκριμένο νομό ως τόπο διαβίωσης, ως τόπο για το ξεκίνημα της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους. Αυτή η νέα τάση έχει δημιουργήσει εκτός από αισιοδοξία και πρόσθετο προβληματισμό για το πώς πρέπει να δρομολογηθούν κάποιες καταστάσεις στο βραχυπρόθεσμο αλλά και μακροπρόθεσμο μέλλον.

Οι παραπάνω προβληματισμοί αναφέρονται κατά κύριο λόγο στη διαχείριση των απορριμμάτων, στο περιβάλλον, στις μεταφορές, στις υπόλοιπες υποδομές, στην οικιστική ανάπτυξη, στη χωροταξία, στην ποιότητα ζωής κ.ά. Θα πρέπει δηλαδή, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι καταστάσεις η πραγματικότητα να προσεγγιστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Θα πρέπει η συνολική διοίκηση εκ μέρους των τοπικών αρχών και φορέων να πραγματοποιηθεί με βάση τα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί, πέρα από μεμψιμοιρίες, υποκρισίες και μικροτοπικισμούς¹⁴.

Έτσι, προκειμένου το παραπάνω ζητούμενο να γίνει πραγματικότητα θα πρέπει να υπάρξει προσανατολισμός σε τρεις διαφορετικούς άξονες-πυλώνες. Οι πυλώνες αυτοί

¹³ Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, Υπολογιζόμενος Πληθυσμός στην Ελλάδα, (1991-2008) κατά φύλο και νομό, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.statistics.gr>

¹⁴ Αφιέρωμα στο Ρέθυμνο, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.express.gr>

είναι αυτοί που ουσιαστικά ρυθμίζουν τη συνολική ανάπτυξη του νομού Ρεθύμνης. Ο πρώτος από αυτούς τους πυλώνες είναι ο τομέας της γεωργίας και της κτηνοτροφίας ο οποίος καταλαμβάνει μεγάλο μέρος από την ανάπτυξη και την οικονομία του νομού. Ο δεύτερος πυλώνας είναι ο τουρισμός που ουσιαστικά αποτελεί και το βασικότερο μοχλό οικονομικής ανάπτυξης του νομού, όπως θα περιγράψουμε και στη συνέχεια της εργασίας μας, σε ξεχωριστό υποκεφάλαιο. Ο τρίτος πυλώνας αφορά στην παραγόμενη γνώση που τα ανώτατα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα παράγουν στο νομό Ρεθύμνης. Είναι εύκολα αντιληπτό ότι η εν λόγω εκπαιδευτική κινητικότητα δύναται να επιφέρει μία βιώσιμη και ολοκληρωμένη κατά μία έννοια ανάπτυξη στο σύνολο του νομού.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στους παραπάνω πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η ανάπτυξη του νομού Ρεθύμνης και κατ' επέκταση και το πλήθος των θέσεων εργασίας που προκύπτουν μέσα από την ανάπτυξη των εν λόγω τομέων.

Αρχικά, αναφορικά με τον πρώτο τομέα, τη γεωργία και τη κτηνοτροφία θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο εκσυγχρονισμός της αγροτικής οικονομίας με το γεωργό σε ρόλο επιχειρηματία είναι αδήριτη ανάγκη. Αυτό σημαίνει μεταποίηση, σημαίνει τυποποίηση, σημαίνει σύγχρονες και φιλικές προς το περιβάλλον παραγωγικές διαδικασίες, σημαίνει συνεχή ενημέρωση του αγρότη και του κτηνοτρόφου, σημαίνει απαγκίστρωση από τη μονοκαλλιέργεια της ελιάς, σημαίνει προώθηση εναλλακτικών μορφών καλλιεργειών, σημαίνει καινοτόμους δράσεις.

Στα πλαίσια αυτά, οι κυριότεροι στόχοι λοιπόν για την αγροτική παραγωγή μπορούν να συνοψιστούν στην αναβάθμιση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων, στη μεταποίησή τους και στη διάθεσή τους ως τροφίμων, στη

ενσωμάτωση περιβαλλοντικών κανόνων στην παραγωγή και στην επεξεργασία των προϊόντων, στον εξαγωγικό προσανατολισμό και στη σωστή πολιτική στην εμπορία.

Αναφορικά με τον πύλωνα που αφορά στον τουρισμό αρχικά θα πρέπει να αναφέρουμε ότι αποτελεί τον πλέον ραγδαία εξελισσόμενο τομέα. Πιο συγκεκριμένα, μετά το 1970, στον συγκεκριμένο τομέα, έχουν δημιουργηθεί χιλιάδες θέσεις εργασίας με μεγάλη συμβολή στο συνολικό εισόδημα του νομού 18% και την απασχόληση πλέον του 25%¹⁵.

Στον τομέα του τουρισμού οι ιδιωτικές υποδομές που έχουν αναπτυχθεί (ξενοδοχεία, εστίαση, ψυχαγωγία κ.ά.) έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο, όπως επίσης και η ασφάλεια, τα τοπία, τα μνημεία συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ευαίσθητου και ευάλωτου αυτού τομέα. Συνολικά, στο νομό Ρεθύμνης υπάρχουν περισσότερες από 40.000 κλίνες, 600.000 αφίξεις ανά έτος, 5.500.000 διανυκτερεύσεις ανά έτος, αριθμοί που εύκολα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο τουρισμός αποτελεί τον τομέα που στους κόλπους φιλοξενεί πολλούς εργαζόμενους.

(β) Κατανομές επαγγελματιών και ειδικοτήτων

Αναφορικά με την κατανομή των επαγγελματιών στον ιδιωτικό τομέα στο νομό Ρεθύμνης αρχικά κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο νομό ανέρχονται στις 5.496. Από αυτές τις επιχειρήσεις το μεγαλύτερο μέρος δραστηριοποιείται στον κλάδο του εμπορίου με δεύτερο κατά σειρά τον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων¹⁶. Πιο συγκεκριμένα, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι οι δύο αυτοί κλάδοι παρουσιάζουν

¹⁵ Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα «Εξπρες», διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.express.gr>

¹⁶ Σκοπελίτου Θ., Καμινιώτη Ο., Ζήτηση Ειδικοτήτων στο Νομό Ρεθύμνου Συνοπτικά Αποτελέσματα της Έρευνας Πεδίου

υψηλότερα ποσοστά στο νομό, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα στο σύνολο της χώρας, όπου το εμπόριο συγκεντρώνει το 40,5% του συνόλου των επιχειρήσεων, και τα ξενοδοχεία-εστιατόρια το 13,6%¹⁷.

Το παραπάνω σημαντικό ποσοστό και η προαναφερθείσα σημαντική θέση των δύο κλάδων στην παραγωγική δομή του νομού, οφείλεται κατά κύριο λόγο στη σύνδεσή τους με το σημαντικό για τον νομό αλλά και όλη την Περιφέρεια Κρήτης, τομέα του τουρισμού. Εκτός, όμως, από τους τομείς του εμπορίου και των ξενοδοχείων-εστιατορίων στο νομό Ρεθύμνης υπάρχει και αξιόλογος αριθμός επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στον κλάδο των κατασκευών και της μεταποίησης, καθώς και στον κλάδο διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και εμπορικές δραστηριότητες. Σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας, οι κλάδοι της μεταποίησης και διαχείρισης ακίνητης περιουσίας υπο-εκπροσωπούνται στο νομό, ενώ το ποσοστό του κλάδου των κατασκευών είναι ταυτόσημο με εκείνο της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο της χώρας είναι 12,1% για τη μεταποίηση και 12,1% για τη διαχείριση ακίνητης περιουσίας.

Στα πλαίσια αυτά, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η κατανομή ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στον ιδιωτικό τομέα στον νομό Ρεθύμνης. Η σχετική έρευνα από την οποία προέκυψαν τα αποτελέσματα αυτά έλαβε χώρα το 2003 και έχει ως πηγή την έρευνα πεδίου ΠΑΕΠ¹⁸.

¹⁷ ΠΑΕΠ, Ζήτηση Ειδικοτήτων και Δεξιοτήτων στην Ελληνική Αγορά Εργασίας (2004)

¹⁸ Σκοπελίτου Θ., Καμινιώτη Ο., Ζήτηση Ειδικοτήτων στο Νομό Ρεθύμνου Συνοπτικά Αποτελέσματα της Έρευνας Πεδίου, Ειδική Μελέτη από το Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητικής Πληροφορικής ΑΕ (2005)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό
Μεταποιητικές βιομηχανίες	477	8,7%
Κατασκευές	481	8,7%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	2.573	46,8%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	1.262	23%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις, εμπορικές δραστηριότητες	467	8,5%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	236	4,3%
Σύνολο	5.496	100%

Παρόλο που τα μεγέθη και οι αριθμοί των επιχειρήσεων εμφανίζονται αρκετά αυξημένα, ωστόσο ο νομός Ρεθύμνου, όπως συμβαίνει και στους περισσότερους νομούς της χώρας μας, διακατέχεται από το φαινόμενο οι περισσότερες επιχειρήσεις να είναι επιχειρήσεις χαμηλού τζίρου. Πιο συγκεκριμένα σε ποσοστό που ανέρχεται σε 84,9% οι επιχειρήσεις ανήκουν στην κατηγορία τζίρου από 0 έως 0,1499 εκ. ευρώ.

Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο στο οποίο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε είναι η απασχόληση και τα ποσοστά αυτής, ανάμεσα στους διάφορους κλάδους δραστηριότητας που λαμβάνουν χώρα στο νομό Ρεθύμνης. Έτσι, από το σύνολο των 5.496 επιχειρήσεων που όπως προαναφέραμε υπάρχουν στο νομό, απασχολούνται 12.853 εργαζόμενοι, εκ των οποίων 58,8% είναι άνδρες και 41,1% γυναίκες.

Από τα ποσοστά αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολουμένων συγκεντρώνεται στον τομέα του εμπορίου ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά ο κλάδος των ξενοδοχείων και εστιατορίων. Σημαντικό ποσοστό απασχολουμένων συγκεντρώνει επίσης ο μεταποιητικός κλάδος και ο κλάδος των άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών. Σε σύγκριση με την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας, αυξημένο είναι το μερίδιο της απασχόλησης στο εμπόριο και τις άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, και πολύ αυξημένο (υπερδιπλάσιο) στα ξενοδοχεία-εστιατόρια. Πιο συγκεκριμένα, τα ποσοστά απασχολουμένων στο σύνολο της χώρας είναι 32,1% για το εμπόριο, 3,7% για τις άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και 13,6% για τα ξενοδοχεία-εστιατόρια¹⁹. Αντίθετα, τα ποσοστά των απασχολουμένων στη μεταποίηση, στις κατασκευές και στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας υπολείπονται σε σχέση με τα αντίστοιχα του συνόλου της χώρας καθώς το ποσοστό απασχολουμένων στην μεταποίηση είναι 19,1%, τις κατασκευές 8,1% και τη διαχείριση ακίνητης περιουσίας 9,1%.

Αναφορικά με τα ποσοστά απασχόλησης ανάμεσα στα δύο φύλα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι άνδρες απασχολούνται συχνότερα στους κλάδους του εμπορίου, των ξενοδοχείων και της μεταποίησης, ενώ οι γυναίκες απασχολούνται συχνότερα στα ξενοδοχεία, το εμπόριο και τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών.

¹⁹ ΠΑΕΠ, Ζήτηση Ειδικοτήτων και Δεξιοτήτων στην Ελληνική Αγορά Εργασίας (2004).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η διάθρωση της απασχόλησης για το νομό Ρεθύμνης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Μέσα από τον πίνακα παρατηρούμε ότι το σύνολο των απασχολούμενων ανέρχεται στους 12.853. Βέβαια, και τα στοιχεία αυτά, όπως και στον παραπάνω πίνακα, είναι αποτελέσματα έρευνας που έλαβε χώρα πριν μερικά χρόνια.

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Αριθμός απασχολούμενων	Ποσοστό απασχολούμενων
Μεταποιητικές βιομηχανίες	1.664	12,9%
Κατασκευές	538	4,2%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	4.678	36,4%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	4.013	31,2%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις, εμπορικές δραστηριότητες	700	5,4%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	1.259	9,8%
Σύνολο	12.853	100%

Αφού αναφερθήκαμε και στα ποσοστά απασχόλησης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα περιθώρια ζήτησης που η κάθε

ειδικότητα ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας έχει στο νομό Ρεθύμνης. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η τάση ζήτησης (αναφορικά με απαιτήσεις για περισσότερο ή λιγότερο προσωπικό). Επιπρόσθετα παρουσιάζεται η επαγγελματική διάρθρωση της απασχόλησης αλλά και η προσδοκώμενη επαγγελματική διάρθρωση της απασχόλησης κατά τα επόμενα χρόνια, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των υπευθύνων των επιχειρήσεων. Τέλος παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τις δεξιότητες και τα προσόντα των εργαζομένων.

Για την παρουσίαση των κλαδικών εκτιμήσεων μεταβολής της απασχόλησης χρησιμοποιούνται δύο δείκτες οι οποίοι και εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα. Ο πρώτος από τους δύο δείκτες που εμφανίζεται στην προτελευταία στήλη υπολογίζεται για κάθε κλάδο και αναφέρεται στον αριθμό των επιχειρήσεων οι οποίες αναμένουν αύξηση του προσωπικού τους σε 3 έτη μείον τις επιχειρήσεις που αναμένουν μείωση του προσωπικού τους στο ίδιο διάστημα. Ο δεύτερος δείκτης, ο οποίος εμφανίζεται στην τελευταία στήλη του παρακάτω πίνακα, στην έκτη στήλη του πίνακα συγκρίνεται ο προηγούμενος δείκτης με τον αριθμό επιχειρήσεων του κάθε κλάδου.

Εάν αναλύσουμε τα αποτελέσματα των δύο αυτών δεικτών μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις στο νομό Ρεθύμνης δεν προβλέπουν μεταβολή της απασχόλησης για τα επόμενα έτη. Αντίθετα, προβλέπεται στασιμότητα όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων τους. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι επιχειρήσεις του νομού Ρεθύμνης παρουσιάζουν μικρότερο δυναμισμό σε σύγκριση με το μέσο όρο της χώρας, τόσο για το σύνολο των επιχειρήσεων όσο και για τους επιμέρους κλάδους.

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο επιχειρήσεων του κλάδου	Αριθμός επιχειρήσεων που αναμένουν αύξηση του προσωπικού	Αριθμός επιχειρήσεων που αναμένουν μείωση του προσωπικού	$\Delta=B-G$	$(\Delta/A)*100$
Μεταποιητικές βιομηχανίες	477	4	0	4	0,8%
Κατασκευές	481	0	0	0	0
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	2.573	17	0	17	0,7%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	1.262	0	0	0	0
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις, εμπορικές δραστηριότητες	467	0	0	0	0
Άλλες δραστηριότητες παροχής	236	0	0	0	0

υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα					
Σύνολο	5.496	21	0	21	0,38%

Η ανάλυση των επαγγελματικών ειδικοτήτων όπως απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα δείχνει ότι ένα μεγάλο ποσοστό των απασχολουμένων στο νομό Ρεθύμνης (30,4%) είναι ιδιοκτήτες ή προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων, προφανώς ιδιοκτήτες εμπορικών επιχειρήσεων και εστιατορίων-ξενοδοχείων. Σημαντικό επίσης ποσοστό εργαζομένων (14,3%) δραστηριοποιείται στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών (δηλαδή πρόκειται κυρίως για ταξιδιωτικούς συνοδούς και φροντιστές, ξεναγούς, μάγειρες, σερβιτόρους, διαχειριστές, οικονόμους, αρχιθαλαμηπόλους, κομμωτές, κουρείς, αισθητικούς, κλπ).

Οι επιχειρήσεις εκτιμούν ότι βραχυπρόθεσμα δεν αναμένεται μεταβολή της απασχόλησης στις δύο αυτές πολυπληθείς ειδικότητες. Μικρή αύξηση (2,3%) αναμένεται στην ειδικότητα των μηχανικών, εφαρμοστών και συντηρητών μηχανών και ηλεκτρικού-ηλεκτρονικού εξοπλισμού (πρόκειται δηλαδή για μηχανικούς και εφαρμοστές αυτοκινήτων και μοτοσικλετών, μηχανικούς και εφαρμοστές βιομηχανικών και γεωργικών μηχανημάτων, ηλεκτροτεχνίτες, εφαρμοστές και

συντηρητές ηλεκτρικών μηχανών και εξοπλισμού, εφαρμοστές, μηχανικούς και συντηρητές ηλεκτρονικού εξοπλισμού, εγκαταστάτες και συντηρητές τηλεγραφικού και τηλεφωνικού εξοπλισμού).

Στον πίνακα που εμφανίζεται παρακάτω παρουσιάζεται η παρούσα και η αναμενόμενη διάρθρωση της απασχόλησης στις ιδιωτικές επιχειρήσεις του Νομού Ρεθύμνης.

Ειδικότητες	Αριθμός εργαζομένων το 2003	Προσδοκώμενος αριθμός εργαζομένων το 2006	Μεταβολή απασχόλησης 2006-2003
Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων με 10 ή περισσότερους εργαζόμενους	105	105	0
Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι επιχειρήσεων που απασχολούν μέχρι 9 άτομα	3.913	3.913	0
Αρχιτέκτονες, μηχανικοί	233	233	0
Βιολόγοι, ιατροί	172	172	0
Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	561	561	0
Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά	3	3	0

και συναφή επαγγέλματα			
Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της φυσικής	13	13	0
Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της βιολογίας και της ιατρικής	3	3	0
Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες	134	134	0
Υπάλληλοι γραφείου	505	505	0
Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	159	159	0
Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	1.845	1.845	0
Πωλητές	703	709	6
Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων και άλλων δομικών έργων	770	770	0
Χύτες μετάλλων, συγκολλητές, ελασματοουργοί, σιδηρουργοί	787	787	0
Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών και ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού	584	598	14
Τεχνίτες που εκτελούν	233	233	0

εργασίες ακριβείας, χειροτέχνες, τυπογράφοι			
Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων	700	700	0
Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων από μέταλλα και ορυκτά	10	10	0
Χειριστές μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων και προϊόντων από πλαστικό και καουτσούκ	85	85	0
Συναρμολογητές και χειριστές μηχανημάτων	12	12	0
Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού	437	437	0
Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί	230	230	0
Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών	653	653	0
Σύνολο	12.852	12.873	21

Όσον αφορά τα προσόντα και τις δεξιότητες των εργαζομένων, οι εργοδότες ή υπεύθυνοι προσωπικού θεωρούν ότι το προσωπικό τους είναι επαρκές, εφόσον απαντούν ότι οι εργαζόμενοι και των δύο φύλων, προσαρμόζονται στις απαιτήσεις των θέσεων για τις οποίες έχουν προσληφθεί. Ωστόσο, η ανάλυση της ύπαρξης ή

έλλειψης προσόντων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων εργαζομένων ανά επαγγελματική κατηγορία έδειξε ότι υπάρχουν ελλείψεις σε μερικά από τα επαγγέλματα. Οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων επεσήμαναν την έλλειψη γνώσης ηλεκτρονικού υπολογιστή για το 5,8% των διευθυντών και προϊσταμένων επιχειρήσεων. Την ίδια έλλειψη επισημαίνουν και για το 6,4% των υπαλλήλων γραφείου. Για τους υπαλλήλους γραφείου επισημαίνεται επίσης έλλειψη γνώσης ξένων γλωσσών. Οι χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων, παρουσιάζουν έλλειψη γνώσης ηλεκτρονικού υπολογιστή (το 7,8% των απασχολούμενων της κατηγορίας), καθώς και έλλειψη γνώσης ξένων γλωσσών (κατά το ίδιο ποσοστό).

Συμπερασματικά, στο Νομό Ρεθύμνου δεν αναμένεται αύξηση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Η μικρή αύξηση που αναμένεται να εκδηλωθεί στον κλάδο του εμπορίου-επισκευής οχημάτων, θα αφορά την επαγγελματική ειδικότητα των μηχανικών, εφαρμοστών και συντηρητών μηχανών και ηλεκτρικού-ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Σε γενικό επίπεδο, οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι υπάρχει επάρκεια ως προς τα προσόντα, τις δεξιότητες και ικανότητες των εργαζομένων τους, ωστόσο στο επίπεδο των επαγγελμάτων εντοπίζεται έλλειψη γνώσης ηλεκτρονικού υπολογιστή και ξένων γλωσσών στα διοικητικά επαγγέλματα, τους υπαλλήλους γραφείου, και τους χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων.

(γ) Τα παραδοσιακά επαγγέλματα

Σε πολλές περιοχές της επαρχίας στη χώρα μας οι παραδόσεις και τα έθιμα διατηρούνται αν όχι στο σύνολό τους σε πολύ σημαντικό βαθμό. Η Κρήτη αποτελεί ίσως την περιοχή που περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη στην Ελλάδα έχει

καταφέρει να διατηρήσει την παράδοση στην καθημερινότητά της, τόσο αναφορικά με ανθρώπινες συμπεριφορές όσο και σε όλους του κλάδους απασχόλησης.

Αναφορικά με τα επαγγέλματα, οι Κρητικοί, και ειδικότερα οι Ρεθεμνιώτες έχουν αρκετές παραδόσεις τις οποίες τιμούν διατηρώντας τις. Το παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό εάν αναλογιστούμε το σημαντικό αριθμό παραδοσιακών επαγγελμάτων που εμφανίστηκαν πολλές δεκάδες χρόνια πριν αλλά ωστόσο διατηρούνται μέχρι και τις μέρες μας. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε ότι το κυριότερο επάγγελμα που υπήρχε από τα μινωικά χρόνια και που υπάρχει έως και σήμερα είναι η χειροτεχνία και γενικότερα οι χειροποίητες κατασκευές.

Στην προαναφερθείσα κατηγορία περιλαμβάνεται η αγγειοπλαστική, η καλαθοπλεκτική, η ξυλογλυπτική, η λιθοξοΐα και φυσικά η υφαντική στις οποίες οι σημερινοί κάτοικοι του Ρεθύμνου έχουν ακολουθήσει τα ίχνη των προγόνων τους τόσο ως προς τις τεχνικές όσο και ως προς τις αισθητικές παραδόσεις, διοχετεύοντας τη δημιουργικότητα και την καλλιτεχνική τους ευαισθησία δημιουργώντας καταπληκτικής ποιότητας αντικείμενα λαϊκής τέχνης. Πιο συγκεκριμένα, στην πόλη του Ρεθύμνου υπάρχουν αρκετά καταστήματα στα οποία κατασκευάζονται και πωλούνται χειροποίητα αντικείμενα. Για παράδειγμα υπάρχουν εργαστήρια κατασκευής παραδοσιακών οργάνων όπως η κρητική λύρα, το λαούτο, το μπουλγκαρί κ.α.

Σε συνέχεια όσων αναφέραμε παραπάνω, η σημασία των παραδοσιακών επαγγελμάτων στην κοινωνία του Ρεθύμνου φαίνεται και από το γεγονός ότι για πολλά έτη το σπουδαιότερο γεγονός που αφορούσε τις παραδόσεις και τη χειροτεχνία ήταν η ετήσια παγκρήτια έκθεση που λάμβανε χώρα στην πόλη. Η εν λόγω έκθεση η οποία επί πολλά έτη είχε ιδιαίτερη επιτυχία διακόπηκε το 2002 επειδή οι τοπικοί

παράγοντες θεώρησαν ότι είχε χάσει σε σημαντικό βαθμό την έως τότε αίγλη της. Πάντως, μέχρι και το 2001 που η έκθεση λάμβανε χώρα σε ετήσια βάση φιλοξενούνταν χειροτεχνίες και καλλιτέχνες από όλη την Κρήτη, οι οποίοι είχαν την ευκαιρία να εκθέσουν τα χειροτεχνήματά τους τιμώντας με αυτόν τον τρόπο την παράδοση.

Παρόλο που η έκθεση που αναφέραμε καταργήθηκε, αυτό δεν οδήγησε σε κατάργηση των παραδοσιακών επαγγελμάτων που υπάρχουν στο νομό. Έτσι, η χειροτεχνία και τα παραδοσιακά αυτά επαγγέλματα δεν καταργήθηκαν στην πόλη καθώς και την ίδια περίοδο έγιναν τα εγκαίνια του Κέντρου Κρητικής Λαϊκής Τέχνης το οποίο είναι εκθετήριο με αντιπροσωπευτικά δείγματα της σύγχρονης παραγωγής ειδών παραδοσιακής λαϊκής τέχνης και εκεί μεταφέρθηκε η παγκρήτια έκθεση χειροτεχνίας.

Το Κέντρο αυτό έχει παγκρήτια εμβέλεια και λειτουργεί σε καθημερινή βάση. Τέλος στο Κέντρο Κρητικής Λαϊκής Τέχνης λειτουργούν τμήματα ομαδικών εργαστηρίων δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε όποιον θέλει να μάθει τις κρητικές τέχνες και να συνεχίσει την παράδοση και τα παραδοσιακά επαγγέλματα του Ρεθύμνου²⁰.

²⁰ Τα παραδοσιακά επαγγέλματα στο νομό Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://hellas.teipir.gr>

Ενότητα 3^η: Οι αναπτυξιακές προοπτικές του νομού

(α) Τρόποι ενίσχυσης αναπτυξιακής πολιτικής: πρωτοβουλίες και αναπτυξιακά έργα

Ο νομός Ρεθύμνης όπως και πολλές επαρχιακές περιοχές της χώρας μας εμφανίζουν σημαντικά ελλείμματα αναφορικά με την ύπαρξη και προσκόλληση σε ένα περιφερειακό πλαίσιο ανάπτυξης. Το έλλειμμα αυτό έχει ως αποτέλεσμα σημαντικά στοιχεία του νομού να αγνοούνται χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ενδεχόμενες αναπτυξιακές προοπτικές και πρακτικές που ο νομός διαθέτει. Για παράδειγμα, αγνοείται σε μεγάλο βαθμό η επιχειρηματική δυναμική του νομού, ο τουρισμός, το πανεπιστήμιο, η γεωργία αλλά και πολλοί άλλοι πόροι. Προκειμένου να καλυφθεί λοιπόν το προαναφερθέν κενό η νομαρχία, ο δήμος και οι τοπικοί φορείς

του Ρεθύμνου σταδιακά αλλά με σημαντικά και αξιόλογα βήματα έχουν τα τελευταία χρόνια προσανατολιστεί σε πολλούς τρόπους ενίσχυσης αναπτυξιακής πολιτικής²¹.

Προκειμένου να χαραχθεί μία σαφής πολιτική σχετικά με την ανάπτυξη του νομού είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός στρατηγικού αναπτυξιακού σχεδιασμού, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο θα προτείνει λύσεις. Ανάμεσα στα θέματα αυτά είναι το ενεργειακό, η διαχείριση υδάτινων πόρων, η ύδρευση (Φράγματα, λιμνοδεξαμενές), η διαχείριση των απορριμμάτων, η βιολόγηση των λυμάτων, το οδικό δίκτυο (ΒΟΑΚ, ΝΟΑΚ, κάθετοι, χάραξη νέων δρόμων κ.ά), τα έργα πόλης Ρεθύμνου (Αναπαλαίωση παλιάς πόλης, υποδομές νέας πόλης, γενικός πολεοδομικός σχεδιασμός, φωτισμός, βιβλιοθήκη, έργα Φορτέτζας, κεντρικοί δρόμοι, πάρκινγκ κ.ά), το λιμάνι και η μαρίνα της πόλης, το Εκθεσιακό και Συνεδριακό Εμπορικό Κέντρο, οι αθλητικές υποδομές, οι πολιτιστικές υποδομές (Πολιτιστικό Κέντρο, Ωδείο, Θέατρο, Μουσείο), το Πανεπιστήμιο και τα ΤΕΙ (Νέα Τμήματα), οι ειδικές και εξειδικευμένες τουριστικές υποδομές (γκολφ, μαρίνα), η ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων νομού (Ολυθέ Γουλεδιανών, υστερομινωικό νεκροταφείο Αρμενίων, αρχαία Αζός κ.ά), τα Δημοτικά –Γυμνάσια –Παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί, το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Ρεθύμνου και Κέντρα Υγείας, η Τουριστική Πολιτική (προβολή), τα Αγροτικά Γεωργικά Προϊόντα (προβολή, εξαγωγές, εκθέσεις), οι Υποδομές κοινωνικές (ΚΑΠΗ, γηροκομεία, συμβουλευτικοί σταθμοί, ΟΚΑΝΑ, κτλ), τα έργα Καποδιστριακών Δήμων (Δρόμοι, ύδρευση –αποχέτευση, αναπλάσεις οικισμών, Γ.Π.Σ.,κ.α), οι ενίσχυση υπηρεσιών προς τους Πολίτες (Δημόσιες Υπηρεσίες, Δημοτικές, Νομαρχιακές, Υγειονομικές, με αύξηση προσωπικού κτλ), τα ελικοδρόμια, και πληθώρα άλλων έργων.

²¹ Παπατζάνης Γ., Τι πρέπει να κάνει ο νέος περιφερειάρχης για το Ρέθυμνο, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.ecocrete.gr>

Πάντως, προκειμένου να προωθηθούν οι παραπάνω ενέργειες και με σύντομες διαδικασίες είναι απαραίτητο να υπάρξουν κάποιες διαδικασίες και κάποιες προϋποθέσεις. Στα πλαίσια αυτά οι νομαρχιακές και οι δημοτικές αρχές του νομού Ρεθύμνης θα πρέπει να μεριμνήσουν για τη χρηματοδότηση των έργων και υποδομών του Δήμου Ρεθύμνης που χρόνια τώρα παρά τις έτοιμες και ώριμες μελέτες έχουν παγώσει, με αποτέλεσμα η πόλη του Ρεθύμνου να έχει οπισθοδρομική πορεία και στασιμότητα σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης και ποιότητας ζωής (ανάπλαση παλιάς και νέας πόλης, πάρκινγκ, σηματοδότηση, μουσικό σχολείο, δρόμοι κ.ά), Σε συνέχεια του προαναφερθέντος θα πρέπει οι αρμόδιες αρχές επιπλέον να μεριμνήσουν για τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων σε όλο το νομό και επίλυση καίριων προβλημάτων (ενεργειακό, νότιος οδικός άξονας, έργα καποδιστριακών δήμων, αύξηση τμημάτων Πανεπιστημίου Κρήτης και ΤΕΙ, επέκταση βιολογικού, ΒΙΟΠΑ, αθλητικές υποδομές, σχολεία κ.ά).

Επιπρόσθετα, κρίνεται απαραίτητο να γίνουν και οι απαραίτητες ενέργειες σχετικά με την άμεση άρση των ενστάσεων της Διεύθυνσης Δασών Ρεθύμνου, οι οποίες έγιναν σε λάθος βάση γιατί δεν είχε προηγηθεί το δασολόγιο και ούτε λήφθηκαν υπόψη τα σχέδια πόλης, οι οικισμοί, τα ανταλλάξιμα, παρά πεπαλαιωμένες αεροφωτογραφίες, με αποτέλεσμα χιλιάδες πολίτες να χάνουν χρόνο και χρήματα συρόμενοι σε επιτροπές επίλυσης και παράλληλα έχει ανασταλεί κάθε αναπτυξιακή διαδικασία αφού οι ιδιοκτησίες δεν μπορούν να μεταβιβασθούν ούτε να οικοδομηθούν. Από πλευράς εθνικής και κυβερνητικής πολιτικής θα πρέπει να προωθηθεί το θέμα των μεγάλων ξένων πολυκαταστημάτων, το οποίο ωθεί σε κλείσιμο όλες τις μικρές εμπορικές και επαγγελματικές επιχειρήσεις του Ρεθύμνου και όλης της Ελληνικής επαρχίας.

Ακόμη, θα πρέπει να δρομολογηθούν και κάποιες αλλαγές στον αναπτυξιακό νόμο με σχετική αύξηση του ποσοστού επιχορήγησης για τις Κρητικές Επιχειρήσεις, όλων των κλάδων, από 30% στο 40% τουλάχιστον.

Ειδικά στον τομέα του τουρισμού να ισχύσει ότι ισχύει σε όλη τη χώρα και να υπάρχει η δυνατότητα ίδρυσης –επέκτασης -εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων όλων των κατηγοριών και ειδικών μορφών εναλλακτικού τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα σε ενίσχυση επιχειρηματικών δράσεων βάση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πλεονεκτημάτων της Κρήτης (γεωργική μεταποίηση και εμπόριο, εξαγωγές, εμπόριο –μεταφορές, αγροτουρισμός, κ.ά).

Επιπλέον, δεδομένου ότι ο νομός Ρεθύμνης έχει μεγάλο αριθμό αγροτών και κτηνοτρόφων κρίνεται σκόπιμο να υπάρχουν χορηγίες επιδοτήσεων βάση των κανόνων της ΕΕ και χωρίς εκ των υστέρων απαίτηση δικαιολογητικών για ενστάσεις πράγμα ακατόρθωτο για τους αγρότες, να υπάρξει πρόβλεψη για τις χορηγήσεις χαμηλότοκων δανείων για εκσυγχρονισμό και νέες αγροτο-κτηνοτροφικές μονάδες.

Αναφορικά με τον νέο αναπτυξιακό νόμο μπορούμε να αναφερθούμε σε αυτόν αναφέροντας και τονίζοντας όλα εκείνα τα βήματα τα οποία πρέπει να λάβουν χώρα και που ουσιαστικά αποτελούν τις καινοτομίες και τις βασικές πτυχές του νέου αναπτυξιακού νόμου. Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, ο αναπτυξιακός νόμος προβλέπει τα εξής²²:

- Καταργείται η διάκριση, ανάμεσα σε νέες και παλαιές επιχειρήσεις, ώστε όλες να έχουν πρόσβαση στην παρεχόμενη δέσμη κινήτρων.

²² Επιμελητήριο Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο (Δραστηριότητες 2007 και 2008): <http://www.rethymnochamber.gr>

- Αναμορφώνονται και ισχυροποιούνται τα προϊσχύοντα και θεσπίζονται νέα κίνητρα, με σημαντικότερα την ενίσχυση των ποσοστών της δημόσιας επιχορήγησης, την αύξηση του ύψους της φορολογικής απαλλαγής και τη θεσμοθέτηση της επιδότησης απασχόλησης.

- Για όσες επιχειρήσεις προτιμήσουν τα φορολογικά κίνητρα, παρέχονται αυξημένες φορολογικές απαλλαγές που φτάνουν έως το 100% του συνολικού ύψους της επένδυσης. Η αύξηση είναι ιδιαίτερα σημαντική για επενδύσεις στις περιοχές της Γ' ζώνης στην οποία ανήκει και ο Νομός Ρεθύμνου.

- Αυξάνεται το ύψος της δημόσιας ενίσχυσης και φτάνει ακόμη και το 55%.

- Προωθείται η περιφερειακή ανάπτυξη με την παροχή επιπλέον 5 - 15 ποσοστιαίων μονάδων για μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται στην περιφέρεια. Σε περίπτωση που η επιχείρηση, είτε είναι νεοϊδρυόμενη, είτε μετεγκαθίσταται σε ΒΙ.ΠΕ, παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση πέντε (5) ποσοστιαίων μονάδων.

- Μειώνεται το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής, από το 40% που ίσχυε κατά το παρελθόν, στο 25% του επενδυτικού σχεδίου.

- Μειώνεται το ελάχιστο ύψος του επενδυτικού σχεδίου στις 100.000 ευρώ, για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις και καθιερώνονται ως όρια για τις μικρές, τις μεσαίες και τις μεγάλες επιχειρήσεις, τα 150.000, τα 250.000 και τα 500.000 ευρώ, αντίστοιχα.

- Διευρύνονται οι επιλέξιμες επενδυτικές δραστηριότητες καλύπτοντας και τους χώρους της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών, των θεματικών πάρκων, των

ευρυζωνικών δικτύων, των διαμετακομιστικών κέντρων και των υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας.

- Διευρύνονται οι ειδικές κατηγορίες επενδύσεων για τις οποίες το ύψος των ενισχύσεων μπορεί να φτάσει ακόμη και το 55% της επένδυσης. Επίσης, διαμορφώνονται και ενθαρρύνονται συνδυασμοί και συστήματα συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα.

- Μειώνεται ο απαιτούμενος χρόνος για την έγκριση του προτεινόμενου επενδυτικού σχεδίου στους δύο 2 μήνες και παρέχεται δυνατότητα προκαταβολής ή ταχύτερης καταβολής των προβλεπόμενων ενισχύσεων στους δικαιούχους.

Εξειδικεύοντας τα μέτρα αυτά (με γνώμονα τη γεωγραφική περιοχή) γίνεται σαφές ότι για το Νομό Ρεθύμνης (που ανήκει στην Γ' Ζώνη κινήτρων), το συνολικό ύψος των προβλεπόμενων ενισχύσεων μπορεί να διαμορφώνεται ως εξής:

- Για υφιστάμενη μικρομεσαία επιχείρηση το 35%.
- Για νέα επιχείρηση ή εγκατάσταση σε ΒΕΠΕ το 40%.
- Για ειδικές επενδύσεις 40% για υφιστάμενων επιχειρήσεων το 40% και νέων επιχειρήσεων το 45%.

Στα πλαίσια όσων αναφέραμε παραπάνω αξίζει να τονίσουμε ότι με τον παλαιό αναπτυξιακό νόμο, το ποσοστό της άμεσης επιχορήγησης για το Νομό Ρεθύμνης δεν ξεπερνούσε το 30% - 35%, ενώ με το νέο νόμο μπορεί να φτάνει μέχρι και το 45% του επιχειρηματικού σχεδίου²³.

²³ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Ανάπτυξης, Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.ypan.gr>

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις φορολογικές απαλλαγές, μία μεταποιητική επιχείρηση για παράδειγμα, που πραγματοποιεί επένδυση ύψους ενός εκατομμυρίου ευρώ στο Νομό Ρεθύμνου, με το νέο αναπτυξιακό νόμο, απαλλάσσεται, για περίοδο 5 ετών, της υποχρέωσης καταβολής φόρου για ποσό ίσο με εκείνο της επένδυσης. Με τον παλιό νόμο, η απαλλαγή αφορούσε μόνον το 70% του συνολικού ποσού της επένδυσης, δηλαδή μόνο 700.000 ευρώ.

Όσον αφορά τη συμμετοχή της Κρήτης στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» Θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν ήδη εγκριθεί 1.831 επενδυτικές προτάσεις ύψους 193,5 εκατομμυρίων ευρώ. Για το Νομό Ρεθύμνης συγκεκριμένα έχουν εγκριθεί 389 επενδυτικές προτάσεις ύψους 26 εκατομμυρίων ευρώ που αντιστοιχούν στο 21% των προτάσεων και το 13% του συνολικού προϋπολογισμού για την Κρήτη. Η πλειονότητα των εγκεκριμένων προτάσεων αφορά τον ποιοτικό εκσυγχρονισμό ξενοδοχείων, κάμπινγκ, ενοικιαζόμενων δωματίων, ειδικές επενδύσεις, τεχνολογικό εκσυγχρονισμό επιχειρήσεων, επιχειρηματικά σχέδια μικρομεσαίων επιχειρήσεων έως 50 ατόμων, καθώς και σχέδια νεανικής και γυναικείας επιχειρηματικότητας²⁴.

Συνοψίζοντας κατά κάποιον τρόπο όλα όσα αναφέραμε στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της εργασίας μας κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε τα σημεία εκείνα στα οποία θα πρέπει να στηριχθεί η Νομαρχία του Νομού προκειμένου να εξασφαλιστεί μια σταθερή μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Στα πλαίσια αυτά:

- Χρειάζεται να δοθεί ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στην οικονομία της γνώσης, και την παραγωγή προϊόντων μικρού όγκου, αλλά υψηλής προστιθέμενης αξίας.

²⁴ Παπατζάνης Γ., Ο αναπτυξιακός νόμος και η συμβολή του στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση της Κρήτης, Περιοδικό Plant Management (04/11/2003)

Προϊόντων που να υπερκαλύπτουν το αυξημένο (λόγω γεωγραφικής θέσης) μεταφορικό κόστος.

- Χρειάζεται να αναπτυχθούν δραστηριότητες που να αλληλοστηρίζουν τον τουρισμό, τη μεταποίηση, τον πρωτογενή τομέα. Ιδίως μάλιστα δραστηριότητες που αναδεικνύουν τα τοπικά χαρακτηριστικά της Κρήτης.
- Χρειάζεται να γίνουν επιχειρηματικές δικτύώσεις και συσπειρώσεις, προκειμένου να διευκολυνθεί το πέρασμα της τοπικής οικονομίας από το γεωργικό προϊόν στα τρόφιμα, και από το μαζικό τουρισμό στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Χρειάζεται να ληφθούν υπόψη οι δυνατότητες που παρέχονται από τα Κοινοτικά Πλαίσια.
- Χρειάζονται σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών, των επιχειρήσεων, της επιστημονικής κοινότητας, των τοπικών αναπτυξιακών φορέων, της Αυτοδιοίκησης και Κεντρικής Διοίκησης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τόσο το Πανεπιστήμιο όσο και το Πολυτεχνείο της Κρήτης όσο και το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (που είναι ένα από τα καλύτερα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο) συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη του Νησιού. Το ίδιο ισχύει και για τον «Οργανισμό Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης» οι δράσεις του οποίου έχουν θεαματικά αποτελέσματα.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε και στον ιδιωτικό τομέα και στις ιδιωτικές πρωτοβουλίες που συμβάλλουν σημαντικά στην αναπτυξιακή πολιτική του νομού. Έτσι, τομείς που έχουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης είτε μέσω ιδιωτικής πρωτοβουλίας είτε μέσω ΣΔΙΤ είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η διαχείριση

απορριμμάτων-ανακύκλωση, η ανάπτυξη της μαρίνας, η σύνδεση με υδροπλάνα, τα υπόγεια γκαράζ, ο κατασκευαστικός κλάδος και ειδικά παραθεριστικών κατοικιών.

Θα πρέπει, επίσης, να προωθεί και μια νέα μορφή επιχειρηματικότητας, τις δημιουργικές επιχειρήσεις, για τις οποίες δημιουργείται θερμοκοιτίδα στο ΒΙΟ.ΠΑ Ρεθύμνου. Τα θέματα των πολιτών όπως έχουν καταγραφεί δύναται να αφορούν σε πληθώρα διαφορετικών παραγόντων. Έτσι, συναντώνται προβλήματα λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της Κρήτης. Τα προβλήματα αυτά αφορούν τόσο στην επιβάρυνση του κόστους των εισαγόμενων και εξαγόμενων προϊόντων όσο και στο κόστος διαμονής των επισκεπτών του νησιού.

Σε συνέχεια αναφέρουμε ενδεικτικά και άλλα θέματα που βρίσκονται στο επίκεντρο της αναπτυξιακή δράσης και σχεδίασης²⁵:

- Ανεπαρκής ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Πειραιά, ανύπαρκτη απευθείας αεροπορική σύνδεση το νομού, και πολύ κακή καθώς και επικίνδυνη οδική σύνδεση τόσο με τα λιμάνια όσο και με τα αεροδρόμια του Ηρακλείου και των Χανίων.
- Αυξημένο κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας λόγω της μη διασύνδεσης του νησιού με τον ηπειρωτικό κορμό.
- Εξάρτηση από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού θερινών διακοπών το οποίο δεν επιτρέπει τη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και επηρεάζεται έντονα από αστάθμητους παράγοντες.

²⁵ Η Ευρυζωνικότητα στο Δήμο Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethymno.gr>

- Χαμηλό επίπεδο τυποποίησης αγροτικής παραγωγής και αδύναμοι μηχανισμοί εμπορίας και προβολής.
- Μικρός βαθμός ανάπτυξης διατομεακών και ενδοτομεακών συνεργιών (δικτυώσεις).
- Μικρός βαθμός ελκυστικότητας για ξένες επενδύσεις.
- Χαμηλή ζήτηση για καινοτομίες τοπικά.
- Κενά σε θέματα εισαγωγής καινοτομιών στη διοίκηση και οργάνωση επιχειρήσεων.
- Σχετικά χαμηλή παραγωγικότητα και μικρός βαθμός εξειδίκευσης των απασχολουμένων.
- Χαμηλού βαθμού εισαγωγή καινοτομίας στον πρωτογενή τομέα και στον τουρισμό.
- Έλλειψη θεσμικών κινήτρων στήριξης της καινοτομίας.

Η διοίκηση του Επιμελητηρίου έχει προβεί σε πάρα πολλές ενέργειες για την επίλυση των παραπάνω αλλά και άλλων προβλημάτων όπως: αποστολή εγγράφων παρεμβάσεων και διεκδικήσεων στα αρμόδια Υπουργεία και Αρχές, παραστάσεις σε αρμόδια Υπουργεία και Αρχές, ανάθεση εκπόνησης μελετών διερεύνησης προβλημάτων, διοργάνωση ενημερωτικών ημερίδων και σεμιναρίων επιμόρφωσης και κατάρτισης, σύναψη μνημονίων συνεργασίας με φορείς που μπορούν να προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια στις τοπικές επιχειρήσεις.

Το επιχειρηματικό περιβάλλον του νομού Ρεθύμνης χαρακτηρίζεται από δυναμισμό και προσφέρει πολλές δυνατότητες έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας σε τομείς και δραστηριότητες που ενδεικτικά ορισμένες προαναφέρθηκαν. Τα κίνητρα που διαθέτει η περιοχή για επιχειρηματική δραστηριότητα είναι οι ενισχύσεις μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου, καθώς και η επικείμενη προκήρυξη χρηματοδοτικών προγραμμάτων τόσο στο πλαίσιο του ΠΕΠ Κρήτης – Νήσων Αιγαίου 2007-2013 όσο και στο πλαίσιο των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» και «Ψηφιακή Σύγκλιση». Το Ρέθυμνο αρχίζει σταδιακά να μπαίνει σε μια πιο δυναμική περίοδο ανάπτυξης, κάτι που το καθιστά όλο και πιο ελκυστικό τόπο για επενδύσεις. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ότι τα ισχυρά σημεία της τοπικής οικονομίας είναι:

- Ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας άνω του μέσου εθνικού όρου.
- Η δυναμική της οικονομίας στηρίζεται σχεδόν ισόρροπα σε δύο σημαντικές δραστηριότητες (τουρισμός και γεωργία).
- Οικονομία συνάθροισης στον τομέα του τουρισμού.
- Υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακές υποδομές.
- Καλή ποιότητα, ευρεία ποικιλία και αναγνωρίσιμα προβεβλημένα τοπικά προϊόντα (κρητική κουζίνα).
- Σημαντική συγκέντρωση περιοχών με αξιόλογα στοιχεία φυσικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με σημαντικά στοιχεία ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- Ύπαρξη υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικού και ερευνητικού ιστού με δυνατότητες ανάπτυξης και διάχυσης καινοτομιών.

- Ύπαρξη απαραίτητων υποδομών, τεχνολογικής υποστήριξης για ανάπτυξη κοινωνίας των πληροφοριών.
- Σημαντική υποδομή ευρέος φάσματος υψηλών τεχνολογιών διεθνώς ανταγωνιστικών,
- σχετικά αυτόνομη λειτουργία (20% αιτούμενη κρατική χρηματοδότηση), κινητικότητα και ανταλλαγή επιστημονικού προσωπικού στην παραγωγή και προσφορά τεχνολογίας²⁶.

(β) Τρόποι άντλησης πόρων

Προκειμένου να γίνει ουσιαστική και αποτελεσματική εφαρμογή των σχεδιασμένων και προγραμματισμένων ενεργειών αναφορικά με την αναπτυξιακή πολιτική του νομού θα πρέπει να προηγηθεί σωστός προγραμματισμός και σχεδιασμός των πόρων που είναι διαθέσιμοι. Στα πλαίσια αυτά για τα έργα που είναι προγραμματισμένα να λάβουν χώρα στο Ρέθυμνο είναι απαραίτητη η ύπαρξη των σωστών υποδομών αλλά και ενός γενικότερου κλίματος αναπτυξιακής εξέλιξης.

Είναι γεγονός ότι η βιώσιμη και αειφόρος ανάπτυξη, που κατοχυρώνεται με το άρθρο 24 του Συντάγματος, ιδιαίτερα όσον αφορά της νησιωτικές περιοχές, αποτελεί μια δυναμική έννοια που στοχεύει στην πολύπλευρη κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο των περιοχών αυτών. Απαραίτητη λοιπόν προϋπόθεση είναι η ενεργοποίηση των θεσμών δημοκρατικού σχεδιασμού στα πλαίσια μιας ενεργής κοινωνίας των πολιτών. Προς αυτή την κατεύθυνση, εξάλλου, κινούνται και πολλοί

²⁶ Εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ, Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.express.gr>

τοπικοί φορείς και αρχές του νομού Ρεθύμνης, έχοντας ως προτεραιότητα την ανάπτυξη εκείνων των μηχανισμών και πόρων που θα επιφέρουν τα παραπάνω.

Στα πλαίσια αυτά κρίνεται απαραίτητος ο σωστός χειρισμός των διαθέσιμων πόρων σε συνάρτηση με έναν ευρύτερο σχεδιασμό, ο οποίος θα περιλαμβάνει δράσεις και πολιτικές συμβατές με το χωροταξικό σχεδιασμό, εναρμονισμένες με τους όρους της βιώσιμης ανάπτυξης και θα προωθεί την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Αυτό θα υπαγορεύει εντέλει και τις προτεραιότητες ενόψει της Δ' Προγραμματικής περιόδου και όχι τα οποιαδήποτε συμφέροντα, μικρά ή μεγάλα.

Βέβαια, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η νέα μεταρρύθμιση της Διαρθρωτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των διατιθέμενων κοινοτικών πόρων για την ανάπτυξη. Πράγμα που απαιτεί την έγκαιρη και καλύτερη δυνατή προετοιμασία έργων και δραστηριοτήτων στη βάση γενικών περιφερειακών και ειδικών σχεδιασμών. Έτσι, λόγω του ότι αυτή η μεταρρύθμιση περιλαμβάνει στις κύριες κατευθύνσεις της τα εδαφικά κριτήρια, η Κρήτη ως περιφέρεια της Ελλάδας και της Ευρώπης πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες ούτως ώστε να αναγνωριστεί ως καταρχήν μειονεκτική γεωγραφικά περιοχή. Το κριτήριο αυτό πρέπει να χρησιμοποιηθεί και αξιοποιηθεί κατάλληλα στα πλαίσια του σχεδιασμού των διεκδικήσεών μας.

Αρχικά, σε συνέχεια όσων αναφέραμε παραπάνω θα αναφερθούμε στον τομέα των υποδομών, και πως η ανάπτυξη του εν λόγω τομέα της αναπτυξιακής πολιτικής του νομού Ρεθύμνης προϋποθέτει την εξεύρεση των απαραίτητων πόρων. Πράγματι, η υστέρηση της Κρήτης σε βασικά έργα υποδομής αποτελεί μία δυσάρεστη πραγματικότητα, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην περαιτέρω ανάπτυξή της και

οφείλεται κυρίως στη μικρή συμμετοχή των Τομεακών Προγραμμάτων των Υπουργείων σε έργα υποδομής της Νήσου σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Επομένως η προσπάθεια της Κρήτης ολόκληρης θα πρέπει να είναι η ένταξη των μεγάλων έργων υποδομής της στα Τομεακά Προγράμματα των Υπουργείων, στα πλαίσια του Ε.Σ.Σ.Α περιόδου 2007 - 2013. Έτσι μόνο θα επιτευχθεί σταδιακά η ολοκλήρωσή τους προς όφελος της Κρητικής και Εθνικής οικονομίας.

Η ολοκλήρωση των κυρίων οδικών αξόνων της Κρήτης, των λιμένων και των αεροδρομίων της και ειδικότερα η αντίστοιχη σύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα, αποτελούν καθοριστική παράμετρο για την περαιτέρω ανάπτυξη της γεωργίας, της μεταποίησης και του τουρισμού, όπως επίσης για την ασφαλή και ταχεία μετακίνηση του πληθυσμού της και των ξένων τουριστών που την επισκέπτονται. Η απόσταση της Κρήτης από τα μεγάλα ευρωπαϊκά και ελληνικά κέντρα και η ορεινή μορφολογία του ανάγλυφού της δημιουργούν πρόσθετες επιβαρύνσεις στις μεταφορές, δυσχέρειες στις μετακινήσεις και συνθήκες απομόνωσης της Νήσου από την υπόλοιπη χώρα και Ευρώπη.

Επίσης για την περαιτέρω ανάπτυξη της Δυτ. Κρήτης γενικότερα καθοριστικά έργα υποδομής και προστασίας του περιβάλλοντος είναι η ολοκλήρωση, το ταχύτερο, των έργων Αξιοποίησης του Υδατικού Δυναμικού για υδρεύσεις και αρδεύσεις και των έργων Συλλογής, Μεταφοράς, Επεξεργασίας και Διάθεσης Λυμάτων πόλεων και οικισμών, επειδή η περαιτέρω καθυστέρηση αποτελεί απειλή για την τουριστική οικονομία και την υγεία των κατοίκων. Επίσης είναι επιτακτική η άμεση προώθηση του προγράμματος κάλυψης βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα των αναγκών της Κρήτης σε ηλεκτρική ενέργεια και η δυναμική προώθηση και ολοκλήρωση του χωροταξικού – πολεοδομικού σχεδιασμού.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η ολοκλήρωση του οδικού δικτύου αποτελεί σήμερα το σημαντικότερο έργο υποδομής της Κρήτης πολλαπλής σκοπιμότητας, επειδή διασυνδέει τις πόλεις, τους οικισμούς, τις τουριστικές εγκαταστάσεις, τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της βόρειας ζώνης της Κρήτης, στην οποία κατοικεί το 80% του πληθυσμού των 601.131 κατοίκων της και έχει αναπτυχθεί το 85% του τουριστικού δυναμικού των 185.560 κλινών της. Στα πλαίσια του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού Ανάπτυξης Κρήτης (ΦΕΚ Β 1486/10-10-2003), αποφασίσθηκε η λειτουργική αναβάθμισή του σε αυτοκινητόδρομο.

Η ολοκλήρωσή του στα τμήματα που δεν έχει κατασκευασθεί και η σύνδεσή του με τις πόλεις, τα αεροδρόμια και τα λιμάνια είναι επιτακτική, όπως επίσης η ταχεία προώθηση εκπόνησης των μελετών αναβάθμισής του σε αυτοκινητόδρομο (με βάση την εκπονηθείσα προκαταρκτική μελέτη), με δύο λωρίδες κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση και ενδιάμεση λωρίδα ασφαλείας, η σύνδεσή του με το διευρωπαϊκό οδικό δίκτυο (Λιμένες Καστελίου-Καλαμάτας) και ο προγραμματισμός χρηματοδότησης και κατασκευής των αντίστοιχων έργων.

Πιο συγκεκριμένα, στη Δυτική Κρήτη το οδικό δίκτυο έχει ολοκληρωθεί με τέσσερις λωρίδες κυκλοφορίας μόνο κατά τα τμήματά του Σούδα - Μουρνιές - Βαμβακόπουλο μήκους 7,9 χλμ. και την παράκαμψη της πόλεως Ρεθύμνου μήκους 4,5 χλμ. Το υπόλοιπο τμήμα του Κίσσαμος - Χανιά - Ρέθυμνο - Όρια Νομών Ρεθύμνου - Ηρακλείου λειτουργεί με δύο μόνο λωρίδες κυκλοφορίας. Είναι ως εκ τούτου επιβεβλημένη σε πρώτο στάδιο να γίνει πραγματικότητα η αναβάθμισή του με τέσσερις λωρίδες κυκλοφορίας, στα τμήματα Κολυμβάρι - Πλατανιάς-Βαμβακόπουλο μήκους 21 χλμ., Καλύβες - Γεωργιούπολη - Είσοδος πόλεως Ρεθύμνου μήκους 43 χλμ. και Έξοδος - Σταυρωμένος - Δυτικά Μπαλί μήκους 28 χλμ.

Παράλληλα θα πρέπει να ολοκληρωθούν οι οδικοί κόμβοι, οι προβλεπόμενες συνδέσεις του δικτύου με την πόλη των Χανίων (με άμεση προτεραιότητα την ολοκλήρωση των κόμβων Κλαδισού και Μουρνιών), το Λιμένα Σούδας και το Αεροδρόμιο Χανίων, οι υπόγειες και υπέργειες διαβάσεις του προς τους οικισμούς και οι παράλληλοι προς αυτόν δρόμοι, καθώς και η κατασκευή της νέας οριακής οδού (περιφερειακής) Χανίων, όπως αυτή προβλέπεται από τις κυρωμένες μελέτες πράξεων εφαρμογής.

Πιο συγκεκριμένα για το νομό Ρεθύμνης σκοπός της προαναφερθείσας μελέτης είναι, με βάση αφενός τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής, να σχεδιαστεί μια οδός ταχείας σχετικά κυκλοφορίας, η οποία θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της νότιας Κρήτης.

Παράλληλα το υπάρχον σήμερα οδικό δίκτυο καθώς και ένα δίκτυο νέων οδών θα υποστηρίξουν τη νέα αυτή οδό, εξυπηρετώντας τις παρόδιες περιοχές. Με τις παραπάνω παρεμβάσεις θα δοθεί η δυνατότητα να βελτιωθεί η προσπελασιμότητα περιοχών που σήμερα είναι δυσχερής, με αποτέλεσμα την υστέρηση της ανάπτυξης.

Απαιτείται λοιπόν η σύνταξη της Προμελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων έτσι ώστε να καθοριστεί και να χωροθετηθεί η νέα οδός και το υποστηρικτικό της δίκτυο, ώστε να αποτελέσει τον οδηγό για την οδική ανάπτυξη της περιοχής του Νοτίου Ρεθύμνου με τρόπο επιστημονικά καθορισμένο, λειτουργικό και ασφαλές. Παράλληλα είναι επιτακτική ανάγκη να μελετηθεί σε επίπεδο αναγνωριστικής μελέτης το υποστηρικτικό οδικό δίκτυο του Νότιου Οδικού Άξονα.

Έχοντας ήδη αναφερθεί στις ενέργειες που πρέπει να γίνουν ούτως ώστε να ενισχυθούν οι πόροι για τα έργα υποδομής, στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα έργα

συλλογής, μεταφοράς και επεξεργασίας λυμάτων πόλεων, οικισμών και τουριστικών εγκαταστάσεων της Κρήτης, και πιο συγκεκριμένα του νομού Ρεθύμνης.

Στα πλαίσια αυτά, η ανάπτυξη των ανωτέρω αποτελούν ένα βασικό έργο υποδομής, απαραίτητο για τη διασφάλιση της υγείας των κατοίκων της και των τουριστών που την επισκέπτονται και διαμένουν σε αυτή, για την προστασία των υπόγειων και επιφανειακών νερών της από τη μόλυνση και ρύπανση και για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντός της. Τα έργα αυτά επιβάλλονται και από την Κοινοτική και Ελληνική Νομοθεσία και η ολοκλήρωσή τους θα συμβάλλει στη δυνατότητα περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης της Νήσου και προσέλκυσης τουριστών υψηλής εισοδηματικής τάξης.

Εδώ και μία δεκαπενταετία έχουν καταβληθεί σοβαρές προσπάθειες από την Τοπική Αυτοδιοίκηση του Νομού Ρεθύμνης για την προστασία τόσο της θαλάσσιας περιοχής του όσο και της ενδοχώρας του, από την ανεξέλεγκτη διάθεση των υγρών αποβλήτων στα ρέματα και στις ακτές. Έτσι, παρατηρούμε την κατασκευή σε πολλούς Δήμους του Νομού Ρεθύμνης, έργων συλλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας και διάθεσης των αστικών κυρίως λυμάτων τους. Τα σημαντικότερα από τα έργα αυτά θα τα αναφέρουμε και θα τα αναλύσουμε στη συνέχεια.

Η μονάδα ΕΒΚΛ Δήμου Ρεθύμνης. Στο Δήμο Ρεθύμνης λειτουργεί εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων 60.000,00 ισοδ. Κατ. Η μονάδα εξυπηρετεί την πόλη του Ρεθύμνου και περιλαμβάνει γραμμή λυμάτων και γραμμή ύψος. Οι εκροές οδηγούνται με υποθαλάσσιο στη θαλάσσια περιοχή της Μύτης του Γρόντα, το δε παραγόμενο χώμα οδηγείται στο ΧΥΤΑ Μαρουλά για την επικάλυψη των απορριμμάτων.

Προβλέπεται η συλλογή και μεταφορά των λυμάτων των όμορων Δήμων Αρκαδίου και Νικηφόρου Φωκά στην ήδη λειτουργούσα εγκατάσταση του Δήμου Ρεθύμνης. Επίσης προβλέπεται η αναβάθμιση και επέκταση της μονάδας ΕΒΚΛ σε 100.000,00 ισοδ. κατ. ώστε να είναι σε θέση να αναλάβει τα λύματα των δύο όμορων Δήμων. Έχουν συνταχθεί οι απαιτούμενες μελέτες οι οποίες είναι συνολικού προϋπολογισμού (8.400.000+ 5.200.000+ 6.700.000 =)20.300.000 €. Τα έργα έχουν ενταχθεί στη ΣΑΕΠ με 15.000.000 € και γίνεται προσπάθεια αύξησης του προϋπολογισμού ώστε να επιτευχθεί η πλήρης υλοποίησή τους.

Σε συνέχεια των παραπάνω για το δήμο Γεροποτάμου του νομού μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο δήμος επιδιώκει την αναβάθμιση της μονάδας, την επέκτασή της σε 6000 ισοδ. κατ και τη μεταφορά των λυμάτων των ΔΔ Αγγελιανών και Μαργαριτών στην υφιστάμενη εγκατάσταση. Τα έργα αυτά είναι προϋπολογισμού 700.000,00 € και απαιτείται η εξασφάλιση της πίστωσης.

Στο ΔΔ Πανόρμου (οικισμός τουριστικός, έντονα αναπτυσσόμενος, με μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες) κατασκευάζεται ΕΒΚΛ 5000 ισοδ. κατ. με δυνατότητα επέκτασης στους 10.000 ισοδ. κατ. Στη μονάδα αυτή προβλέπεται να μεταφερθούν τα λύματα του ΔΔ Ρουμελή και Σκεπαστής.

Επιπλέον, στον οικισμό Μπαλί, ο οποίος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς και παραλιακούς οικισμούς βρίσκεται σε λειτουργία ΕΒΚΛ 4000 ισοδ. κατ. Η εν λόγω μονάδα λειτουργεί αρκετά ικανοποιητικά.

Στο Δήμο Λάμπης βρίσκεται σε λειτουργία η ΕΒΚΛ Αγίας Γαλήνης, δυναμικότητας 4000 ισοδ. κατ. Η εγκατάσταση λειτουργεί αρκετά ικανοποιητικά. Επιπρόσθετα, ο δήμος προτίθεται να προβεί αφενός στην αναβάθμιση του κεντρικού φρεατίου συγκέντρωσης των λυμάτων αφετέρου στη μεταφορά των λυμάτων της

Ανατολικής περιοχής της Αγίας Γαλήνης στην ΕΒΚΛ. Το έργο είναι προϋπολογισμού 400.000€ και έχει προταθεί για χρηματοδότηση στο ΠΕΠ Κρήτης.

Ακόμη, στο Δήμο Φοίνικα υπάρχει ΕΒΚΛ στον οικισμό Πλακιά του ΔΔ Σελλίων. Η μονάδα είναι πεπαλαιωμένη, από τις πρώτες κατασκευασθείσες μονάδες, αρχικής δυναμικότητας 2000 ισοδ. κατ. Ο Δήμος έχει εκπονήσει μελέτη αναβάθμισης και επέκτασης της υφιστάμενης εγκατάστασης προϋπολογισμού 300.000 €. Η πίστωση έχει ήδη εξευρεθεί από Εθνικούς Πόρους. Ταυτόχρονα για να καλύψει τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες προβαίνει στην προσπάθεια κατασκευής νέας ΕΒΚΛ, εκτός κατοικημένης περιοχής, 12.000 ισοδ. κατ. και προϋπολογισμού 700.000. Η μονάδα προβλέπεται να αναλάβει τα λύματα των οικισμών Σελλίου, Μύρθιου, Λευκωγείων και όλης της παραλιακής ζώνης του Δήμου. Το έργο πρόκειται να υποβληθεί για χρηματοδότηση στο ΠΕΠ Κρήτης.

Ο Δήμος Κουλούκωνα έχει εκπονήσει μελέτη συλλογής και διάθεσης των λυμάτων του συνόλου σχεδόν των Δημοτικών του Διαμερισμάτων. Προβλέπεται η συγκέντρωση των λυμάτων και η κατασκευή της ΕΒΚΛ στην περιοχή Δαφνέδες του Δήμου. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 5.600.000 € ενώ απαιτείται η εξεύρεση της πίστωσης.

Ο Δήμος Κουρητών έχει εκπονήσει μελέτη συλλογής και διάθεσης των λυμάτων των σημαντικότερων οικισμών του Δήμου του. Προβλέπεται η κατασκευή 5 μονάδων βιολογικής επεξεργασίας με υδροχαρή φυτά καθώς και τα δίκτυα μεταφοράς των λυμάτων. Το κόστος του έργου είναι 3.500.000 €. Έχει ήδη υποβληθεί τμήμα του έργου (το οποίο αφορά τη διάθεση λυμάτων του ΔΔ Λοχριάς προϋπολογισμού 470.000,00 € για χρηματοδότηση από το ΠΕΠ Κρήτης. Και στην περίπτωση του εν λόγω δήμου απαιτείται η εξεύρεση της υπολειπόμενης πίστωσης.

Ο Δήμος Ανωγείων διαθέτει ΕΒΚΛ η οποία όμως βρίσκεται εκτός λειτουργίας. Για την κάλυψη των αναγκών του ΔΔ Ανωγείων απαιτείται η ανακατασκευή των δικτύων μεταφοράς των λυμάτων στη μονάδα και η αναβάθμισή της. Το εκτιμώμενο κόστος ανέρχεται σε 500.000,00€.

Ο Δήμος Λαππαίων διαθέτει σε λειτουργία τη μονάδα βιολογικής επεξεργασίας της Αργυρούπολης δυναμικότητας 500 ισοδ. κατ. Επίσης έχει ολοκληρωθεί το δίκτυο συλλογής και μεταφοράς των λυμάτων του ΔΔ Αργυρούπολης. Η ολοκλήρωση της ΕΒΚΛ με την κατασκευή της μονάδας της απολύμανσης και του αγωγού άρδευσης για διάθεση των εκροών είναι υπό εκτέλεση. Το σημαντικότερο όμως έργο του Δήμου (η συλλογή των λυμάτων της παραλιακής ζώνης , του ΔΔ της Επισκοπής, Καρωτής, Αρχοντικής) και η μεταφορά τους στην υπό κατασκευή ΕΒΚΛ της Γεωργιούπολης προϋπολογισμού 2.500.000 € απαιτεί χρηματοδότηση.

Τέλος, ο Δήμος Νικηφόρου Φωκά έχει εκπονήσει μελέτη για τη συλλογή και διάθεση των λυμάτων των οικισμών της ενδοχώρας. Η μελέτη προβλέπει την κατασκευή μονάδας ΕΒΚΛ στη θέση «Καμπανός» του Δήμου 2500 ισοδ. κατ. και τα δίκτυα συλλογής και μεταφοράς, και είναι προϋπολογισμού 2.500.000 €. Απαιτείται η εξεύρεση χρηματοδότησής της.

Βέβαια, εκτός από τα παραπάνω, ο Νομός Ρεθύμνης έχει ανάγκη από μικρότερα έργα τα οποία αφορούν αφενός την κατασκευή των δικτύων συλλογής μέσα στους οικισμούς, αφετέρου την κατασκευή μεμονωμένων τοπικών συστημάτων επεξεργασίας σε οικισμούς δυσπρόσιτους και απομακρυσμένους.

Αναφορικά με τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό οφείλουμε να αναφέρουμε ότι σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και καθορισμού χρήσεων γης, πράγμα που από τη μια εμποδίζει την τουριστική και

βιοτεχνική ανάπτυξη και από την άλλη ευνοεί την εκτός σχεδίου, τη διάσπαρτη και αυθαίρετη δόμηση, την εκποίηση και την αλλαγή χρήσης της γεωργικής γης, την αλλοίωση της φυσιογνωμίας της περιοχής. Τα σοβαρότερα προβλήματα συναντώνται στις παράκτιες τουριστικές περιοχές και στα μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα. Σημαντική θεωρείται η συμβολή του χωροταξικού σχεδιασμού στην προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και του φυσικού περιβάλλοντος.

Σε επίπεδο χωροταξικών μελετών, τη βελτίωση διόρθωση, συμπλήρωση ή αναθεώρηση των επιλογών του υφιστάμενου Περιφερειακού Χωροταξικού Σχεδίου Κρήτης ενώ σε επίπεδο ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, ΕΧΜ, ο καθορισμός χρήσεων γης αποτελεί το μοναδικό μέσο άμυνας που είναι διαθέσιμο.

Στα πλαίσια αυτά, επιβάλλεται να συνταχθούν ΣΧΟΟΑΠ ή ΓΠΣ για όλους τους δήμους, με προτεραιότητα σε εκείνους οι οποίοι δέχονται ασφυκτική πίεση άναρχης δόμηση και αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος. Επίσης, απαιτείται εξειδικευμένος χωροταξικός σχεδιασμός του φυσικού χώρου για το σύνολο των παράκτιων περιοχών με ειδικές χωροταξικές μελέτες (ΕΧΜ). Ακόμη, απαιτείται να προχωρήσουν τα διαχειριστικά σχέδια για όλες τις περιοχές του δικτύου Natura (σημαντική βοήθεια γι' αυτό θα αποτελέσει η άμεση ολοκλήρωση της Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης που είναι προϋπόθεση για τη θεσμοθέτηση επιτέλους του ήδη δρομολογημένου Διαχειριστικού Σχεδίου περιοχής Ελαφονήσου).

Από την άλλη πλευρά σε επίπεδο Πολεοδομικών Μελετών, η τοπική αυτοδιοίκηση του νομού θεωρεί αδήριτη την ανάγκη να υλοποιηθούν πολεοδομικές μελέτες σε όλους τους παραλιακούς οικισμούς του Βόρειου Άξονα και στους δυναμικά αναπτυσσόμενους οικισμούς της ενδοχώρας. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στην ολοκλήρωση της μελέτης εφαρμογής με τελικό στόχο την

κύρωσή της και την υλοποίηση των Π.Μ. στην πράξη. Επίσης, μάλλον απαραίτητη θα πρέπει να θεωρείται η μέριμνα εκ μέρους των Δημοτικών Αρχών πρέπει μετά την έγκριση μιας μελέτης, ο συστηματικός προγραμματισμός της ενεργοποίησης και τελικής εφαρμογής της στη βάση συγκεκριμένων προτεραιοτήτων που θα προκύψουν από το πρόγραμμα δράσης/υλοποίησης της μελέτης από τον οικείο ΟΤΑ.

Τέλος, προτείνεται, και ενδεχομένως να αποτελεί και αδήριτη ανάγκη η θεσμοθέτηση, η ίδρυση και η λειτουργία «Παρατηρητηρίου» σε επίπεδο Περιφέρειας που θα παρακολουθεί, θα ενημερώνεται και θα ενημερώνει για την πορεία του σχεδιασμού σε όλη την Κρήτη (από αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες της Περιφέρειας με συμμετοχή εκπροσώπων των Ν.Α. της ΤΕΔΚ και του ΤΕΕ).

Αναφορικά με τον ενεργειακό τομέα θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο συγκεκριμένος σχεδιασμός και προγραμματισμό θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεχτικός και απαιτητικός καθώς το ενεργειακό πρόβλημα της Κρήτης είναι ένα μακροχρόνιο πρόβλημα το οποίο επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη του τόπου. Το σύστημα ακόμα και σήμερα λειτουργεί οριακά ως ελλειμματικά με τους τρεις σταθμούς παραγωγής με συμβατικά καύσιμα και την αιολική ενέργεια που καλύπτει περίπου το 10% της κατανάλωσης Η.Ε. της Κρήτης. Οι εκάστοτε προγραμματισμοί, όπως έχει αποδειχθεί δεν υπήρξαν αξιόπιστοι στην υλοποίησή τους.

Η ενεργειακή πολιτική της χώρας στις νησιωτικές περιοχές (συνεπώς και στην Κρήτη) θα πρέπει να στοχεύει στη διασφάλιση της παροχής ενέργειας (ηλεκτρικής και άλλης) αξιόπιστα και αδιάλειπτα και στην υιοθέτηση καθαρότερων τεχνολογιών και συμπεριφορών. Η εκμετάλλευση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μαζί με την εξοικονόμηση και ορθολογική χρήση της ενέργειας πρέπει να αποτελέσουν του βασικότερους άξονες της ενεργειακής νησιωτικής πολιτικής.

Με βάση τα παραπάνω, οι τοπικοί φορείς και αρχές προτείνουν τη συντονισμένη δράση, χάραξη πολιτικών και θεσμοθέτηση κανόνων. Ανάμεσα στις ενέργειες που πρέπει να λάβουν χώρα είναι και οι εξής:

- Εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών από ειδικούς κατά προτεραιότητα (επιλογή από θεσμοθετημένους φορείς της πολιτείας επί των ενεργειακών θεμάτων μαζί με φορείς της Γ.Γ. Περιφέρειας, ΤΕΔΚ, ΤΕΕ κ.α) σε θέματα όπως : προοπτική χρήσης φυσικού αερίου ή υγραερίου, δυνατότητα αξιοποίησης αστικών απορριμμάτων, δυνατότητα διασύνδεσης με άλλα ηλεκτρικά συστήματα κ.λ.π.
- Διάχυση των αποτελεσμάτων των μελετών και εξαντλητικός διάλογος με την κοινωνία.
- Εκπόνηση Περιφερειακού Χωροταξικού με επιλογή και δέσμευση χώρων παραγωγής ενέργειας από συμβατικούς (θερμικούς) σταθμούς αλλά επιλογή και δέσμευση χώρων τοπικής παραγωγής και αποθήκευσης ενέργειας (αιολικά, φωτοβολταϊκά, ηλιοθερμικά κ.α.) στα πλαίσια των Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων για τις ΑΠΕ.
- Συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά προγράμματα/δίκτυα
- Άμεσες δράσεις για την Ορθολογική χρήση και Εξοικονόμηση ενέργειας

Αναφορικά πάντως με τη συνεργασία και τη σύμπραξη ανάμεσα στον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει να τονίσουμε ότι είναι απαραίτητο να γίνουν περαιτέρω ενέργειες προκειμένου να βοηθηθεί η αναπτυξιακή πολιτική του νομού. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να τονίσουμε ότι δεν δύναται όλα τα δημόσια έργα και υπηρεσίες, να είναι αντικείμενο συμβάσεων σύμπραξης, ανεξάρτητα από την προτεραιότητά τους στον εθνικό σχεδιασμό. Υπάρχουν έργα και υπηρεσίες, που ανήκουν στον σκληρό, παραδοσιακό πυρήνα της δημόσιας δραστηριότητας, που με κανένα τρόπο δεν

μπορούν να είναι αντικείμενο επιχειρηματικής δράσης και επιδίωξης ιδιωτικού κέρδους. Δεν μπορεί να υποτιμάται ο κύριος μοχλός ανάπτυξης.

Είναι γεγονός ότι οι “Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα” μπορούν να συμβάλλουν στην προσπάθεια ανάπτυξης της χώρας και στη βελτίωση της ποιότητας τόσο των δημόσιων έργων, όσο και των υπηρεσιών που θα προσφέρονται από τις συμπράξεις αυτές. Ο κίνδυνος όμως κατάχρησης του εργαλείου αυτού, όπως επισημαίνεται από όλους τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς μπορεί να οδηγήσει είτε σε υπερχρέωση της χώρας, φορέων, πολιτών, είτε σε διολίσθηση αυτής της μορφής συνεργασίας σε καταστάσεις ανέλεγκτης και επικίνδυνης επιχειρηματικότητας. Η επιτυχία του θεσμού μπορεί να γίνει μόνο μέσα από ενεργή συμμετοχή και στήριξη της κοινωνίας, πράγμα που δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς διάλογο.

(γ) Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα

Είναι γεγονός ότι υπάρχουν ιδιαίτερες προσδοκίες από την αναπτυξιακή πολιτική του νομού Ρεθύμνης κυρίως αναφορικά με την αξιοποίηση και σωστή διαχείριση των διαθέσιμων πόρων²⁷. Στα πλαίσια αυτά, η συζήτηση για την αξιοποίηση του Δ' ΚΠΣ στην τοπική ανάπτυξη, επιβάλλει μια πολιτική αποτίμηση της εμπειρίας από τα προηγούμενα ΚΠΣ. Το σημαντικότερο πρόβλημα δεν είναι κατ' ανάγκη η μειωμένη απορροφητικότητα των πόρων με κίνδυνο απένταξης έργων και οριστικής απώλειας πιστώσεων, αλλά το γεγονός ότι δεν υπήρχε ένα συνεκτικό αναπτυξιακό σχέδιο με κοινωνικές προτεραιότητες ούτε σε επίπεδο Περιφέρειας ούτε σε επίπεδο Νομού.

²⁷ Τάσεις ανάπτυξης στο Ρέθυμνο. Διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://ekp-rethymnou.blogspot.com>

Αυτό που υπήρχε ήταν κατάλογοι αποσπασματικών έργων προς ένταξη με βασικό κριτήριο την ωριμότητα, που δεν υπηρετούσαν μια στρατηγική συνολικής-και όχι μόνο οικονομικής- κοινωνικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το «φαραωνικό» έργο του Φράγματος των Ποταμών που έχει απορροφήσει την πλειονότητα των πόρων από το Β' και Γ' ΚΠΣ δημιουργώντας σοβαρά ελλείμματα σε τομείς με μεγάλη κοινωνική σημασία(υποδομές Παιδείας-Υγείας, προστασία του περιβάλλοντος, ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων στη ύπαιθρο κλπ). Άρα το θέμα της αξιοποίησης του Δ' ΚΠΣ δεν είναι διαχειριστικό ζήτημα αλλά πρωτίστως πολιτικό.

Το μοντέλο διαχείρισης του Δ' ΚΠΣ θα είναι πιο συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό με υποβαθμισμένο το ρόλο της Αυτοδιοίκησης στη σύνταξη και υλοποίηση του επειδή οι τελικοί δικαιούχοι (Δήμοι-Νομαρχίες-Αναπτυξιακές Εταιρείες) πρέπει να είναι πιστοποιημένοι. Γι' αυτό και έχει προβλεφθεί η δημιουργία της Ανώνυμης Εταιρείας «Δήμος Α.Ε.» η οποία θα αναλάβει για λογαριασμό των ΟΤΑ που δεν θα μπορούν να πιστοποιήσουν τη διοικητική και τεχνική επάρκεια τους, την εκτέλεση των έργων.

Το 50% περίπου του Δ' ΚΠΣ αφορά την αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, περιορίζοντας τα περιθώρια χρηματοδότησης έργων υποδομής. Το οργανωτικό πλαίσιο θα είναι πιο αυστηρό σε σχέση με το Γ' ΚΠΣ με βασικό κανόνα τη συγκριτική και όχι τη μεμονωμένη αξιολόγηση των προτάσεων. Ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας του Δ' ΚΠΣ επιβάλλει σοβαρή διοικητική αναδιάρθρωση και καλή προετοιμασία σε όλα τα επίπεδα της Αυτοδιοίκησης.

Στα πλαίσια αυτά, ο αναπτυξιακός προσανατολισμός που θα πρέπει να διατηρηθεί και είναι το προσδοκώμενο αποτέλεσμα έχει τις παρακάτω προτεραιότητες:

- Διαχείριση στερεών απορριμμάτων: Όχι συνεχής μετάθεση του προβλήματος στον περιφερειακό σχεδιασμό αλλά επίλυση του σε νομαρχιακό επίπεδο. Επείγει η εκπόνηση μελέτης για την υπόδειξη εναλλακτικών λύσεων χωρίς περιβαλλοντική επιβάρυνση και με συνδυασμό ανακύκλωσης στην πηγή-μηχανικής διαλογής-ΧΥΤΑ.
- Διαχείριση υγρών αποβλήτων: ολοκληρωμένα συστήματα βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων των παράκτιων περιοχών αλλά και των Δήμων της ενδοχώρας.
- Ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας: διευκόλυνση των επενδύσεων στις ΑΠΕ (ανεμογεννήτριες-φωτοβολταϊκά συστήματα)-προώθηση βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής ιδιαίτερα στα Δημόσια κτίρια.
- Προστασία της Υγείας-Κοινωνική Αλληλεγγύη: εκπόνηση ενός συνολικού αναπτυξιακού σχεδίου στο χώρο της Υγείας και της Κοινωνικής Φροντίδας με βασικό «εργαλείο» το «Χάρτη Υγείας-Πρόνοιας» του Νομού. Χωροθέτηση και χρηματοδότηση ενός νέου Νομαρχιακού Νοσοκομείου εκτός πόλεως. Δημιουργία Κέντρου Υγείας Αστικού Τύπου. Ολοκλήρωση δομών Ψυχικής Υγείας (Ψυχιατρική Κλινική Νοσοκομείου-Ξενώνας Μετανοσοκομειακής Φροντίδας-Κέντρο Ψυχικής Υγείας). Αναβάθμιση-επέκταση Προνοιακών Ιδρυμάτων. Δημιουργία Ξενώνα Κακοποιημένης Γυναίκας-Παιδιού.
- Επίλυση του κτιριακού προβλήματος της εκπαίδευσης: χρηματοδότηση νέων σχολικών συγκροτημάτων ιδιαίτερα στην πόλη και τους όμορους Δήμους (Νικηφόρου Φωκά-Αρκαδίου) που δέχονται ασφυκτική πίεση μαθητικού πληθυσμού.

- Αθλητικές υποδομές: χωροθέτηση και κατασκευή «αθλητικού πάρκου» που θα περιλαμβάνει σύγχρονες υποδομές και εγκαταστάσεις πολλαπλών αθλητικών χρήσεων καθώς και κολυμβητήριο.
- Ανάπτυξη της υπαίθρου: χρηματοδότηση λιμνοδεξαμενών-αρδευτικών δικτύων-επενδύσεων στον οικότουρισμό και στη βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία. Ανάδειξη των φυσικών, γεωμορφολογικών, πολιτιστικών και διατροφικών πλεονεκτημάτων της περιοχής μας.
- Οδικό δίκτυο: προτεραιότητα στον ΒΟΑΚ και στην εξασφάλιση γρήγορης και ασφαλούς σύνδεσης με τα γειτονικά αεροδρόμια. Η μείωση των θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων είναι στόχος κοινωνικής-οικονομικής-αναπτυξιακής σημασίας.
- Ολοκλήρωση αμαριώτικου δρόμου: για τον ΝΟΑΚ προκρίνουμε τη χρηματοδότηση της «μεσογειακής» και όχι της «παραλιακής» λύσης στην υπάρχουσα μελέτη με προτεραιότητα στα τμήματα που αφορούν το υφιστάμενο επαρχιακό δίκτυο.
- Ακτοπλοϊκή σύνδεση: χρηματοδότηση μελέτης για τη συγκριτική αξιολόγηση της αναβάθμισης του υφιστάμενου λιμανιού ή της μεταφοράς του δυτικά της πόλης. Παρέμβαση της ΝΑΡ για την έγκριση ναυτολόγησης 2ου πλοίου στη γραμμή Ρέθυμνο-Πειραιά.

Ενότητα 4^η: Η οικονομία του νομού

Σε γενικότερες γραμμές, η οικονομία της Δυτικής Κρήτης (δηλαδή οι νομοί Χανίων, Ρεθύμνου) αλλά και της Κρήτης συνολικότερα, αναπτύσσεται με ρυθμό παραπλήσιο του μέσου εθνικού. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ πλησιάζει το μέσο της χώρας όπως και η παραγωγικότητά της. Όμως ο ρυθμός ανάπτυξής της δεν χαρακτηρίζεται

από σταθερότητα, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εξάρτησή της από τον τουρισμό και τη γεωργική παραγωγή, που εμφανίζουν έντονη περιοδικότητα.

Στον πρωτογενή τομέα ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής και διάθεσης των γεωργικών προϊόντων βρίσκεται σε κρίση, γεγονός που θέτει επιτακτικά το ζήτημα ανασυγκρότησής του σε σύγχρονες βάσεις. Οι ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, το εύφορο έδαφος και το νερό, δίνουν τη δυνατότητα παραγωγής μεγάλης ποικιλίας και καλής ποιότητας γεωργικών προϊόντων που αποτελούν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα της Κρήτης. Ο κυριότερος στόχος σήμερα για τη γεωργία πρέπει να είναι η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, η μεταποίησή τους και η διάθεσή τους.

Στο δευτερογενή τομέα η μεταποίηση είναι η κύρια δραστηριότητά του με την επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενή τομέα. Οι επιχειρήσεις μεταποίησης είναι μικρού μεγέθους και έχουν προβλήματα στη χωροθέτηση, οργάνωση, εκσυγχρονισμό, ποιότητα και τυποποίηση. Η δημιουργία οργανωμένων χώρων ανάπτυξης σύγχρονων μονάδων, δικτύων παραγωγής και εμπορίας με προσανατολισμό το εξωτερικό, παραμένουν ο κύριος στόχος ανάπτυξης του δευτερογενή τομέα.

Ο τριτογενής τομέας αναπτύσσεται δυναμικά κυρίως λόγω του τουρισμού. Οι αφίξεις τουριστών στην Κρήτη με πτήσεις Charters αντιπροσωπεύουν το 33% όλης της Ελλάδας και οι διανυκτερεύσεις το 25%. Η συμμετοχή του τουρισμού στη διαμόρφωση του Α.Π.Π. σημειώνει συνεχή αύξηση τα τελευταία χρόνια και η ζήτηση οδήγησε σε σημαντικές επενδύσεις ανέγερσης νέων ξενοδοχειακών μονάδων και σε ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση αυτών που υπάρχουν. Ο κλάδος ωστόσο του τουρισμού, παρά τη δυναμικότητά του, αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω της εποχικότητάς του και του προσανατολισμού του κυρίως στο μαζικό τουρισμό. Η

αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, η δημιουργία ειδικών υποδομών, η διασύνδεση με τον πρωτογενή τομέα, το φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό, παραμένουν στόχοι προτεραιότητας για τον τουριστικό τομέα.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε σε επιμέρους ενότητες δύο σημαντικές πτυχές της οικονομίας για το νομό Ρεθύμνου. Στα πλαίσια αυτά αρχικά θα αναφερθούμε στον τουρισμό ως το βασικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης και στη συνέχεια θα αναφερθούμε στον αγροτικό τομέα και στον αγροτικό τουρισμό, αλλά και πως αυτός επηρεάζει τη συνολική οικονομία του νομού.

(α) Ο τουρισμός ως ο βασικός μοχλός οικονομίας στο νομό

Ο νομός Ρεθύμνης, με τις πολλές φυσικές ομορφιές της και τον άκρως παραδοσιακό της χαρακτήρα όπως είναι φυσικό έχει ως βασικό άξονα οικονομίας του τον τουρισμό. Πράγματι, ο νομός Ρεθύμνης είναι σύμφωνα με στοιχεία ένας από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της χώρας, με έμφαση στο μοντέλο του μαζικού τουρισμού, ενώ χρόνια τώρα αποτελεί ισχυρό τουριστικό πόλο έλξης για πολλούς ευρωπαίους πολίτες, προσφέροντας υπηρεσίες υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες του²⁸.

Η τουριστική αγορά του Ρεθύμνου ξεκίνησε να αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του '70 με μία σειρά ραγδαίων επενδύσεων, ιδιωτικών και δημοσίων, που καθιέρωσαν το Ρέθυμνο ως έναν από τους πρώτους τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας, στον οποίο σήμερα αντιστοιχούν 300 σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες και το 20% και πλέον των κλινών της Κρήτης.

²⁸ Επιτακτική η ανάγκη για έναν μακροχρόνιο σχεδιασμό, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.aftodioikisi.gr>

Επιπρόσθετα σε όσα αναφέραμε μέχρι στιγμής πρέπει να τονίσουμε ότι τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός στο νομό Ρεθύμνης δεν μένει ανεπηρέαστο από το γενικότερο αρνητικό κλίμα καθώς είναι γεγονός ότι το τουριστικό προϊόν της χώρας μας διέρχεται κρίση λόγω των διεθνών οικονομικών και κοινωνικών συγκυριών, αλλά και τον έντονο ανταγωνισμό από νέες αναδυόμενες αγορές. Για την Ελλάδα όπως και για το Ρέθυμνο, η πορεία του τουρισμού είναι ανάλογη της πορείας της οικονομίας. Κάθε διακύμανση στην τουριστική κίνηση έχει, όπως αποδείχτηκε με την πρόσφατη κρίση στην τουριστική αγορά, άμεσες επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Πάντως πρέπει να τονιστεί ότι σημαντικό χαρακτηριστικό της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης είναι ο εξωστρεφής προσανατολισμός της καθώς τόσο τα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα όσο και το προϊόν του τουρισμού απευθύνονται σε μεγάλο ποσοστό στη διεθνή αγορά, και ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή.

Στα πλαίσια, λοιπόν, της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης όπου ο κυρίαρχος τομέας της οικονομίας είναι ο τουρισμός και ο οποίος αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης του νομού, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο τομέας αυτός παρουσιάζει διαχρονική δυναμική και συγκεντρώνεται στη βόρεια ζώνη, τόσο από πλευράς υποδομών όσο και προσφερόμενων υπηρεσιών. Ως απάντηση στις πιέσεις που δέχεται ο σημαντικός αυτός κλάδος για την οικονομία του νομού, μπορεί να είναι η δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων με ανάδειξη των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων της Κρήτης.

Εκτός από το μαζικό τουρισμό που όπως είπαμε είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στο νομό Ρεθύμνης υπάρχουν και άλλες μορφές τουρισμού, σύγχρονες και εναλλακτικές, οι οποίες και αυτές με τη σειρά τους αποτελούν σημαντικό μοχλό ανάπτυξης στο σύνολο της οικονομίας του νομού. Ο νέος αυτός τουρισμός δεν αναπτύσσεται σε

αντίθεση με το μαζικό, αλλά διαφοροποιείται απ' αυτόν και τον επηρεάζει θετικά αφού αναβαθμίζει τα παρεχόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες.

Ανάμεσα σε αυτές τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες συναντώνται στον υπό εξέταση νομό είναι ο αγροτουρισμός και ο τουρισμός υπαίθρου η οποία αποτελεί μια αναπτυσσόμενη διεθνώς μορφή τουρισμού, άμεσα συνδεδεμένου με τον πρωτογενή τομέα. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη ανάπτυξη εμφανίζει στο νομό Ρεθύμνης και ο οικολογικός τουρισμός, ο οποίος αξιοποιεί την τεράστια γεωλογική και βιολογική ποικιλότητα του νησιού. Τέλος, και ο πολιτιστικός τουρισμός με έμφαση στη ζωντανή παράδοση του τόπου αποτελεί άλλη μία εναλλακτική μορφή τουρισμού που έχει κάνει τα τελευταία χρόνια αισθητή την παρουσία του στο νομό²⁹.

Πιο συγκεκριμένα, για την ανάπτυξη κάποιων από τις διαθέσιμες εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπάρχουν κάποιες ιδιαίτερα όμορφες περιοχές της ενδοχώρας του νομού Ρεθύμνης οι οποίες συγκεντρώνουν μια πλειάδα τουριστικών ενδιαφερόντων και προσφέρονται ιδιαίτερα για την ανάπτυξη αυτών των νέων μορφών του λεγόμενου «βιωματικού» τουρισμού. Οι περιοχές αυτές είναι περιοχές οι οποίες μέχρι σήμερα παρέμειναν έξω από το χορό της τουριστικής ανάπτυξης, για λόγους κυρίως προσβασιμότητας αλλά και επειδή το βασικό τουριστικό προϊόν του Ρεθύμνου ήταν προσανατολισμένο στο μοντέλο Ήλιος και Θάλασσα, με επίκεντρο την παραθαλάσσια ζώνη. Ο τουρισμός δηλαδή στο νομό ήταν προσανατολισμένος στο λεγόμενο μαζικό τουρισμό και όχι στον εναλλακτικό τουρισμό.

Οι περιοχές στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω στη συνέχεια θα αναλυθούν σχετικά με το είδος του τουρισμού για τον οποίον ξεχωρίζουν αποτελώντας με αυτόν

²⁹ Κινητήριος δύναμη για το νομό Ρεθύμνης ο τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://vwww.express.gr>

τον τρόπο σημαντικά «όπλα» για την οικονομία του νομού Ρεθύμνης. Αρχικά, η πρώτη περιοχή στην οποία πρέπει να κάνουμε αναφορά είναι η περιοχή ανάμεσα στο Αρκάδι, την Ελεύθερνα και τις Μαργαρίτες, η οποία ως περιοχή συνορεύει με τις τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές Μπαλί και Πάνορμο. Τα ιστορικά και αρχαιολογικά ενδιαφέροντα είναι άφθονα στην εν λόγω περιοχή, όπως η αρχαία πόλη της Ελεύθερνας, το ιστορικό μοναστήρι του Αρκαδίου με το γειτονικό φαράγγι καθώς και το Σπήλαιο του Μελιδονίου. Στο επίπεδο του λαϊκού πολιτισμού, υπάρχουν τα κεραμικά με κέντρο το χωριό Μαργαρίτες.

Στη συγκεκριμένη περιοχή και σε μικρή απόσταση από τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα των βορείων παραλίων, η περιοχή είναι ήδη δημοφιλής προορισμός καθώς μόνον στο Αρκάδι καταγράφονται κάθε χρόνο 500-600 χιλ. επισκέπτες, από τους οποίους το 60-70% αλλοδαποί. Ωστόσο, ο χρόνος παραμονής των επισκεπτών είναι πολύ μικρός και, συνήθως, περιορίζεται στο Αρκάδι, με αποτέλεσμα να μένουν αναξιοποίητοι οι υπόλοιποι, άφθονοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της ζώνης. Με βάση τα παραπάνω, είναι απαραίτητο σε πρώτη φάση η τοπική αυτοδιοίκηση να μεριμνήσει για την ανάληψη προωθητικών δράσεων για την προσέλκυση τουριστών, σε συνεργασία με τα ξενοδοχεία και τους διοργανωτές ταξιδιών. Ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος θα γίνει σε δεύτερη φάση, με σήμανση και καθαρισμό των φαραγγιών και των δρόμων, καθώς και πολιτιστικά δρώμενα που θα αξιοποιούν εφαρμογές των πολυμέσων για την προβολή των ιστορικών-λαογραφικών στοιχείων και του ηλεκτρονικού τουρισμού για τη δικτύωση των ξενώνων και την προβολή των προϊόντων του νομού.

Εκτός, όμως, από την προαναφερθείσα περιοχή υπάρχουν και άλλες ζώνες οι οποίες έχουν όλα τα φόντα να αποτελέσουν τουριστικό πόλο έλξης. Ανάμεσα σε

αυτές τις περιοχές είναι το μέτωπο ανάμεσα στην Αζός, στα Ζωνιανά και στα Ανώγεια, που σαν περιοχή καλύπτει τις πλαγιές του Ψηλορείτη. Είναι γεγονός ότι ολόκληρη η περιοχή αποτελεί ένα σημαντικό σπηλαιολογικό πάρκο, με κορυφαίο το Ιδαίο Άνδρο, κέντρο λατρείας από την αρχαιότητα, το επισκέψιμο σπήλαιο των Ζωνιανών, σημαντική χλωρίδα και πανίδα, όπως επίσης αρχαία και βυζαντινά μνημεία. Για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης περιοχής η στρατηγική τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού στηρίζεται ως επί το πλείστον στην προβολή της περιοχής ως πύλης πρόσβασης πόρους περιβαλλοντικούς, αρχαιολογικούς και τοπικής παράδοσης, όπως η χλωρίδα και πανίδα στον Ψηλορείτη, τα σπήλαιο και οι αγροτουριστικές δραστηριότητες των ορεινών της περιοχής. Η παρέμβαση προτείνεται να προχωρήσει μέσα από την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, με έμφαση στην τοπική κουζίνα, τις παραδόσεις και τις καθημερινές εργασίες της υπαίθρου, ενώ σημειώνεται ότι αυτό θα πρέπει να γίνει σταδιακά, προκειμένου να προωθηθεί η αναβάθμιση της ποιότητας, παραμένοντας πάντα σε ήπια επίπεδα.

Άλλη μία περιοχή η οποία μπορεί να αποτελέσει σημαντικό τουριστικό κέντρο για το νομό Ρεθύμνης εάν αξιοποιηθεί σωστά με βάση τον εναλλακτικό τουρισμό είναι το κεντρικό τμήμα του νομού, το Αμάρι, μέχρι και το βουνό Κέδρος που φτάνει στο νοτιοδυτικό μέτωπο. Η συγκεκριμένη περιοχή είναι η πλέον ανέγγιχτη περιοχή του νομού με πλήθος βυζαντινών εκκλησιών αλλά και σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος που συνδέονται με τη λατρεία του Δία. Επιπλέον, το άφθαρτο Αμάρι, θα πρέπει να αξιοποιηθεί περισσότερο από την τοπική αυτοδιοίκηση σχετικά με την ολοκληρωμένη τουριστική αξιοποίηση αρχικά ως μεταβατικός εκδρομικός προορισμός και προοδευτικά ως χώρος διαμονής. Στο πλαίσιο αυτής της ανάπτυξης, κρίνεται σκόπιμο να δοθεί ιδιαίτερο βάρος εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης στην αξιοποίηση των πλούσιων φυσικών πόρων, στα πολιτιστικά μνημεία και στην

πλούσια τοπική παραγωγή στην κατεύθυνση γενικότερα του «εναλλακτικού» τουρισμού.

Τέλος, και η περιοχή της Αργυρούπολης-Επισκοπής προς τα δυτικά, αποτελεί μία περιοχή που μπορεί να εξελιχθεί σε τουριστικό «παράδεισο» για το νομό καθώς διαθέτει πυκνή βλάστηση, πολλές εκκλησίες, αρχαιολογικούς χώρους, τις περίφημες πηγές της Αργυρούπολης αλλά και σημαντικά φαράγγια. Η στρατηγική που προτείνεται στην περίπτωση της περιοχής αυτής και θα πρέπει να ακολουθήσει η τοπική αυτοδιοίκηση είναι η ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου στην κατεύθυνση της ήπιας τουριστικής αξιοποίησης, χωρίς σημαντική αύξηση των υποδομών και του τουριστικού ρεύματος. Συγκεκριμένα, στόχος είναι η σύνδεση των πηγών της Αργυρούπολης με τον γαστρονομικό τουρισμό και τη συνολική περιοχή με το θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό. Η ανάπτυξη προτείνεται να γίνει σε δύο φάσεις, από τις οποίες η πρώτη θα εσπαστεί στην προσέλκυση εκδρομέων από Ρέθυμνο, Γεωργιούπολη και Χανιά και η δεύτερη σε ενίσχυση-συντήρηση των υποδομών και αναβάθμιση της ποιότητας.

Αφού αναφερθήκαμε σε κάθε μία από τις περιοχές ξεχωριστά κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στη συνολική προσπάθεια που πρέπει να γίνει από την πλευρά της νομαρχιακής και τοπικής αυτοδιοίκησης για την ενίσχυση του τουρισμού κάτω από τις δεδομένες συνθήκες. Στα πλαίσια αυτά, θα πρέπει να δημιουργηθούν κάποια κέντρα ήπιας τουριστικής ανάπτυξης στην ενδοχώρα του νομού και ως προσπάθεια αυτό θα μπορούσε να είχε ως αφετηρία τη ζώνη Αρκάδι-Ελεύθερνα-Μαργαρίτες, καθώς συγκεντρώνει τις περισσότερες προϋποθέσεις³⁰. Όπως σημειώνεται άλλωστε, η επιτυχία ενός παρόμοιου προγράμματος πλούτου θα

³⁰ Εναλλακτικός τουρισμός στην ενδοχώρα Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.t-p.gr>

μπορούσε να αποτελέσει και έναν «μπούσουλα» όσο και κίνητρο για τις υπόλοιπες προτεινόμενες περιοχές. Ιδιαίτερη μνεία, πάντως, γίνεται στην περιοχή του Αμαρίου, η οποία εκτιμάται ότι θα πρέπει να αποτελέσει και την επόμενη περιοχή παρέμβασης, αφού όπως τονίζεται όχι μόνον παρουσιάζει πληθώρα τουριστικών πόρων αλλά επιπλέον έχει παραμείνει ανέγγιχτη από αυθαίρετες και άστοχες τουριστικές παρεμβάσεις.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούμε και στα στοιχεία εκείνα στα οποία θα προσανατολιστούν οι αρμόδιοι φορείς του νομού Ρεθύμνης προκειμένου να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο η οικονομία του νομού μέσα από τον τουρισμό. Στα πλαίσια αυτά, ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στα διάφορα τοπικά προϊόντα και υπαίθριες δραστηριότητες. Πράγματι αν προβούμε σε μελέτη του νομού αναφορικά με τα συγκεκριμένα αυτά χαρακτηριστικά θα αντιληφθούμε ότι αυτά αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού στο νομό.

Ανάμεσα σε αυτά τα χαρακτηριστικά περιλαμβάνονται τα διάφορα τοπικά προϊόντα διατροφής και λαϊκής τέχνης. Η πολύ ζωντανή παραγωγή αγροτικών προϊόντων που διαθέτει ο νομός Ρεθύμνης καλής ποιότητας όπως το ελαιόλαδο (2ος νομός της χώρας σε παραγωγή) και τα γαλακτοκομικά μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διοργάνωση επισκέψεων στις πολλές παραδοσιακές μονάδες που λειτουργούν στην ενδοχώρα. Επιπλέον υπάρχει η δυνατότητα διοργάνωσης προγραμμάτων επισκέψεων που προσφέρουν τα προϊόντα λαϊκής τέχνης, όπως τα υφαντά και τα κεραμικά, ενώ υπάρχουν ακόμη και υποδομές παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων όπως ο χαρουπόμυλος, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν. Ακόμη, για την ανάδειξη της Κρητικής διατροφής, υπάρχει η δραστηριότητα του δικτύου Concred που

χρηματοδοτείται από την ΕΕ και στο οποίο συμμετέχουν αρκετές επιχειρήσεις του Ρεθύμνου.

Επιπρόσθετα, υπάρχουν και διάφορες υπαίθριες δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε τουριστική πρόοδο του νομού. Αυτές οι υπαίθριες δραστηριότητες αφορούν σε φαράγγια, διαδρομές και μονοπάτια, ανάμεσα στα οποία και το ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε4, που καλύπτει όλο το νομό, προσφέρουν δυνατότητα για φυσιολατρικό τουρισμό, ενώ το εκτεταμένο δίκτυο αγροτικών δρόμων προσφέρεται για ποδηλατικό τουρισμό. Παράλληλα, υπάρχουν δυνατότητες για ανάπτυξη και νέων δραστηριοτήτων, όπως σπηλαιολογίας, αναρρίχησης, παρά πέντε και ιππικού τουρισμού.

Ως συνέχεια όσων αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να τονίσουμε ότι ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης είναι ο εξωστρεφής προσανατολισμός της. Τόσο τα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα όσο και το προϊόν του τουρισμού απευθύνονται σε μεγάλο ποσοστό στη διεθνή αγορά, και ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή. Ο κυρίαρχος τομέας βέβαια της οικονομίας, όπως εξάλλου αναφέρεται και στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο, είναι ο τριτογενής, με έμφαση στον τουρισμό. Ο τουρισμός αποτελεί και την κινητήριο δύναμη της ανάπτυξης του νομού, παρουσιάζει διαχρονική δυναμική και συγκεντρώνεται στη βόρεια ζώνη, τόσο από πλευράς υποδομών όσο και προσφερόμενων υπηρεσιών. Ως απάντηση στις πιέσεις που δέχεται ο σημαντικός αυτός κλάδος για την οικονομία του νομού, μπορεί να είναι η δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων με ανάδειξη των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων της Κρήτης.

Ο νέος αυτός τουρισμός δεν αναπτύσσεται σε αντίθεση με το μαζικό, αλλά διαφοροποιείται απ' αυτόν και τον επηρεάζει θετικά αφού αναβαθμίζει τα

παρεχόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες. Ανάμεσα σε αυτά τα είδη νέου τουρισμού όπως αναπτύσσεται και στο νομό Ρεθύμνου είναι ο αγροτουρισμός και ο τουρισμός υπαίθρου, μια αναπτυσσόμενη διεθνώς μορφή τουρισμού, άμεσα συνδεδεμένου με τον πρωτογενή τομέα. Επιπρόσθετα, σε αυτά τα είδη ανήκει και ο οικολογικός τουρισμός, που να αξιοποιεί την τεράστια γεωλογική και βιολογική ποικιλότητα του νησιού αλλά και ο πολιτιστικός τουρισμός με έμφαση στη ζωντανή παράδοση του τόπου.

Η τουριστική ανάπτυξη, αναμφίβολα, δρομολογείται σε μεγάλο βαθμό από την πορεία των υποδομών και όχι μόνο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρειάζεται η χάραξη και υλοποίηση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η οποία θα καταρτίσει και θα προβάλλει ένα διαφοροποιημένο και αναβαθμισμένο τουριστικό προϊόν, που θα μπορεί να καταθέσει μία ποιοτική και πλουραλιστική πρόταση σε πολλούς και διαφορετικούς αποδέκτες.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου στο πλαίσιο της ανάδειξης, προώθησης και επίλυσης όλων των ζητημάτων, που αφορούν την ανάπτυξη του νομού, συνεργάζεται στενά με τις τοπικές αρχές και φορείς, καθώς μόνο μέσα από την ανιδιοτελή σύμπραξη με όλες τις αρχές και τους φορείς του τόπου και τη διαμόρφωση μιας κοινής γραμμής, μπορεί να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα αναφορικά με την ανάπτυξη του νομού.

Ο τουρισμός ήταν και παραμένει ο βασικός πυλώνας ανάπτυξης του Νομού Ρεθύμνης και για να διατηρήσει αυτό τον πρωταγωνιστικό ρόλο, εκτός από τις απαιτούμενες παρεμβάσεις σε θέματα υποδομών και την αξιοποίηση των όποιων συγκριτικών μας πλεονεκτημάτων, χρειάζονται ενέργειες σχεδιασμένης και επαναλαμβανόμενης προβολής για την προώθησή του εντός και εκτός της χώρας μας.

(β) Η αγροτική οικονομία του νομού

Προκειμένου να ενισχυθεί η αγροτική οικονομία της Κρήτης γενικότερα αλλά και του νομού Ρεθύμνης ειδικότερα προωθούνται κάποιες ριζικές αλλαγές κυρίως στον τομέα του τουρισμού και ειδικότερα αναφορικά με τον αγροτικό τουρισμό (αγροτουρισμό)³¹. Στα πλαίσια αυτά προωθείται και η δημιουργία του Οργανισμού Ελληνικού Τουρισμού Υπαίθρου - Αγροτουρισμού, ο οποίος θα είναι υπεύθυνος για την τουριστική πολιτική στην περιφέρεια.

Ο οργανισμός αυτός θα έχει ως στόχο την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας σε επιμέρους νομούς και θα αναλαμβάνει την προώθηση της εθνικής πολιτικής για τον τουρισμό της υπαίθρου, τις ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τον αγροτουρισμό προκειμένου να ενισχύσει σχετικές πρωτοβουλίες. Επιπρόσθετα, ο εν λόγω οργανισμός θα είναι υπεύθυνος και για την προώθηση μελετών και προτάσεων για θεσμικά θέματα οριοθέτησης, λειτουργίας, και υπηρεσιών που σχετίζονται με τον τουρισμό της υπαίθρου, τις ήπιες εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού και τον αγροτουρισμό.

Ακόμη, στις αρμοδιότητές του θα είναι και οι εισηγήσεις προς τα υπουργεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για θέματα πολιτικών προώθησης της ποιότητας, της διαχείρισης και του ελέγχου της ήπιας εναλλακτικής μορφής τουριστικού προϊόντος αλλά και η εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και μελετών για την ανάπτυξη των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού οι οποίες ανατίθενται στον οργανισμό έναντι αμοιβής ή και με ίδιους πόρους.

³¹ Κτενάς Σ., Δημόσιες εκτάσεις θα εκχωρηθούν σε ιδιώτες με σκοπό να υλοποιηθούν αναπτυξιακά προγράμματα. Τι προβλέπει το νομοσχέδιο για τον τουρισμό της υπαίθρου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://tovima.dolnet.gr>

Προκειμένου να επιτευχθεί το έργο του οργανισμού υπάρχουν κάποιοι άξονες στους οποίους οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να στηριχθούν. Οι εν λόγω άξονες εν συντομία είναι οι εξής:

(α) Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων προβολής των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Το έργο αυτό είναι αναγκαίο να το προωθήσει ο Οργανισμός Ελληνικού Τουρισμού Υπαίθρου - Αγροτουρισμού διότι η προβολή και η διαφήμιση ως σήμερα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος είναι κυρίως προσανατολισμένες στον συμβατικό, μαζικό τουρισμό. Ο Οργανισμός Ελληνικού Τουρισμού Υπαίθρου - Αγροτουρισμού θα έχει στο εξής βάσει αυτού του άρθρου την ευθύνη να σχεδιάσει ένα δεύτερο ολοκληρωμένο τουριστικό πακέτο το οποίο θα αφορά ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αγροτουρισμού, το τουριστικό πακέτο της ελληνικής υπαίθρου.

(β) Η ανάληψη δράσεων για την προώθηση του τουρισμού της υπαίθρου σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Π.χ., επεξεργασία προτάσεων προς τις περιφέρειες για ένταξη στο πρόγραμμά τους δραστηριοτήτων περιφερειακής ανάπτυξης με κινητήριο μοχλό τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού - αγροτουρισμού.

(γ) Η συνεργασία με τις οργανώσεις των τουριστικών επιχειρήσεων, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού και τους οργανισμούς του Δημοσίου για την επεξεργασία και τον σχεδιασμό προγραμμάτων διαφημιστικής προβολής σύγχρονων μορφών τουρισμού της υπαίθρου και αγροτουριστικών προορισμών της χώρας.

(δ) Η εισήγηση και εκπόνηση και ο έλεγχος προδιαγραφών ποιότητας και λειτουργίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις μορφές του εναλλακτικού τουρισμού. Π.χ., και προβλήματα λειτουργίας.

(ε) Η «συνέργεια» και η διασύνδεση ομοειδών, ήπιας εναλλακτικής μορφής επιχειρήσεων, σε τοπικό κυρίως επίπεδο, για ένα ισχυρό μέσο τοπικής ανάπτυξης.

Πάντως, προκειμένου σε γενικές γραμμές να αναπτυχθεί η αγροτική οικονομία του νομού Ρεθύμνης θα πρέπει να ευδοκιμήσουν διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και εναλλακτικών προϊόντων³². Έτσι, δεν είναι περίεργο το γεγονός ότι στόχος του συνολικού εγχειρήματος και ενεργειών προς αυτή την κατεύθυνση, όπως ομολογείται, είναι η αύξηση της επιχειρηματικότητας, η προσέλκυση του πολυτελούς τουρισμού, αλλά και η επιμήκυνσή του όλο το χρόνο και όχι μόνο την περίοδο του καλοκαιριού. Στόχος, μέσω του οποίου προωθείται η εμπορευματοποίηση ορεινών όγκων και φυσικών οικοσυστημάτων και η συγκέντρωση της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων στα χέρια λίγων επιχειρηματιών.

Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται πολεοδομικά και άλλα κίνητρα. Ανάμεσα σε αυτά είναι και αυτό της δόμησης εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών που ορίζεται σε 4 στρέμματα και με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες ανά στρέμμα, που παρέχεται για «περιοχές με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού», που προβλέπει το Ειδικό Χωροταξικό.

Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στην περίπτωση των Ζωνιανών, ένα χωριό που τοποθετείται στα βόρεια του νομού, στους πρόποδες του Ψηλορείτη. Η συγκεκριμένη περιοχή, που έχει πάρει το όνομά της από το ομώνυμο χωριό, μας φέρει στις μνήμες μας τη μεγάλη αστυνομική επιχείρηση που έλαβε χώρα, την ενέδρα που στήθηκε αλλά και τις μεθοδευμένες προσπάθειες εκ μέρους της ελληνικής αστυνομίας να «αστυνομεύσει» την περιοχή. Στα πλαίσια αυτά, και με αφορμή το προαναφερθέν

³² Πρόγραμμα Αγροτουρισμού στο Ρέθυμνο, Μετά το ξεκαθάρισμα θα γίνει...Μόντε Κάρλο, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

<http://www2.rizospastis.gr>

συμβάν, έχει επισημανθεί η ύπαρξη της αδήριτης ανάγκης για αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και για αποκατάσταση της τάξης στην περιοχή.

Πριν μόλις λίγους μήνες έγινε μια εκδήλωση στην οποία συμμετείχαν ο περιφερειάρχης Κρήτης, ο νομάρχης Ρεθύμνου, ο δήμαρχος Αρκαδίου, δήμαρχοι και εκπρόσωποι φορέων κ.ά. Στην εκδήλωση αυτή παρουσιάστηκε ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Εναλλακτικού Τουρισμού Ρεθύμνου που έχει εκπονήσει η «Αγροτουριστική ΑΕ», εταιρεία που ιδρύθηκε το 2001 και εποπτεύεται από το υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.

Σκοπός του εν λόγω προγράμματος, όπως αναφέρει η «Αγροτουριστική», «είναι να σχεδιάσει και να υλοποιήσει έργα ανάπτυξης κατάλληλων ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο νομό, με στόχο τη συνολική ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος». Στόχοι του προγράμματος είναι η αύξηση της επιχειρηματικότητας τόσο μέσω υπηρεσιών, όσο και μέσω υποδομών (σε βάθος χρόνου) αλλά και η αύξηση της τουριστικής κίνησης μέσα από τις προτεινόμενες θεματικές δράσεις, με 500 - 1.000 επισκέπτες στις νέες δράσεις τον πρώτο χρόνο και 5 - 10.000 επισκέπτες στις προτεινόμενες δράσεις σε μια τριετία.

Το πιλοτικό πρόγραμμα αφορά τις περιοχές Αρκάδι - Ελεύθερα - Μαργαρίτες. Ενώ θα επεκταθεί και σε άλλες περιοχές όπως Αργυρούπολη, Επισκοπή, Αξός, Ζωνιανά, Ανώγεια. Το πρόγραμμα αυτό είχε κατατεθεί από την «Αγροτουριστική» από τον Γενάρη του 2007. Όπως, αναφέρεται σε μηνιαία έκδοση της εταιρείας (Φλεβάρης 2007), «έχει στόχο την προσέλκυση υψηλού επιπέδου τουρισμού σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, καθώς και την αύξηση του μέσου χρόνου παραμονής στο νομό». Ουσιαστικά, όπως αναφέρει η Μελέτη του Πιλοτικού Προγράμματος για το

Ρέθυμνο, το όλο πρόγραμμα θα υλοποιηθεί με βάση το μοντέλο του λεγόμενου «πράσινου τουρισμού», δηλαδή τουρισμός με έμφαση την οικοπεριπέτεια.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Μέσα από τις ενότητες που φιλοξενήθηκαν στην εργασία μας επιχειρήσαμε να προσεγγίσουμε και να καταγράψουμε τα βασικότερα στοιχεία στους πλέον σημαντικούς τομείς όπως εμφανίζονται στο Νομό Ρεθύμνης. Στόχος μας δεν υπήρξε η απλή παράθεση των γεγονότων και των στοιχείων, αντίθετα, επιχειρήσαμε την συγκριτική παράθεση και ανάλυση, καθώς και αναφορές στο πρόσφατο παρελθόν των στοιχείων του νομού. Επιπρόσθετα, μέσα από την ανάλυση των υπάρχοντων στοιχείων παραθέτουμε κάποιες σκέψεις και προτάσεις, οι οποίες εάν λάβουν χώρα

είναι πολύ πιθανό να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα σε διάφορα μεγέθη του νομού.

Στα πλαίσια αυτά, στην εργασία μας έχουμε συμπεριλάβει τέσσερις ενότητες, κάθε μία από τις οποίες αναλύει και παραθέτει διάφορα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νομού. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την πρώτη ενότητα ο αναγνώστης λαμβάνει γνώση των βασικών στοιχείων του νομού αλλά και των επιδιώξεων της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται η κατάσταση που επικρατεί στο νομό Ρεθύμνου στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης. Έτσι, παρουσιάζεται η εργασιακή ταυτότητα του νομού αλλά οι κατανομές στα διάφορα επαγγέλματα και τομείς απασχόλησης. Ακόμη, ιδιαίτερη αναφορά «φιλοξενείται» και για τα παραδοσιακά επαγγέλματα που εμφανίζονται στο νομό Ρεθύμνου αλλά και πως (και πόσο) αυτά επηρεάζουν συνολικά τον τομέα της απασχόλησης.

Σε ξεχωριστή ενότητα, και πιο συγκεκριμένα στην τρίτη κατά σειρά, παρουσιάζονται οι διάφορες προσπάθειες που επιχειρούνται και προγραμματίζονται από πλευράς τοπικής αυτοδιοίκησης σχετικά με τις αναπτυξιακές πολιτικές του νομού Ρεθύμνης. Οι διάφοροι φορείς και αρχές του νομού Ρεθύμνης επιδιώκουν να προσανατολιστούν στα σημεία εκείνα που οι σχετικές βελτιώσεις θα έχουν πολλαπλό όφελος και κέρδος τόσο για την κοινωνία όσο και για την οικονομία του νομού. Ακόμη, στη συγκεκριμένη ενότητα ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και για τους τρόπους άντλησης παραγωγικών πόρων αλλά και ποια είναι τα προσδοκώμενα αποτελέσματα μέσα από τις προαναφερθείσες αναπτυξιακές πολιτικές.

Στην τέταρτη και τελευταία ενότητα της εργασίας μας επιχειρούμε να καταγράψουμε τους λόγους για τους οποίους η οικονομία του νησιού στηρίζεται σε

μεγάλο βαθμό στον τουρισμό. Στα πλαίσια αυτά, και μέσα από τα διάφορα κεφάλαια της ενότητας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, πράγματι, ο συγκεκριμένος τομέας, αποτελεί τομέα υψίστης σημασίας για το σύνολο της οικονομίας του νομού.

Στα πλαίσια αυτά, επιχειρείται ιδιαίτερος προγραμματισμός και ενέργειες προκειμένου να υλοποιηθεί ένα πλάνο δράσης που θα μπορεί να ακολουθηθεί από την τοπική αυτοδιοίκηση. Στην εν λόγω ενότητα, αναφορικά με την οικονομία δηλαδή του νομού Ρεθύμνης και των βασικών σημείων αυτής, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στην αγροτική οικονομία, ως μία βασική παράμετρο της συνολικής οικονομίας του νομού. Ας μην ξεχνάμε ότι η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι τομείς που βρίσκονται σε ιδιαίτερη ανάπτυξη στην Κρήτη γενικότερα, αλλά και στο νομό Ρεθύμνης ειδικότερα. Πιο συγκεκριμένα, όλα τα σημεία που βρίσκονται στο εσωτερικό του νομού, και στις πρόποδες του Ψηλορείτη είναι περιοχές που αξιοποιούνται σε μεγάλο βαθμό από γεωργικής και κτηνοτροφικής πλευράς, αποτελώντας ένα σημαντικό στοιχείο της συνολικής οικονομίας του νομού.

Βιβλιογραφία- Αρθρογραφία

Κτενάς Σ., Δημόσιες εκτάσεις θα εκχωρηθούν σε ιδιώτες με σκοπό να υλοποιηθούν αναπτυξιακά προγράμματα. Τι προβλέπει το νομοσχέδιο για τον τουρισμό της υπαίθρου, Εφημερίδα Το Βήμα

Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική Πληροφορική (2004), Ζήτηση Ειδικοτήτων και Δεξιοτήτων στην Ελληνική Αγορά Εργασίας

Παπαδάκης Γ. (2008) άρθρο στην Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα «Εξπρες» (07/05/2008).

Παπατζάνης Γ. ,Ο αναπτυξιακός νόμος και η συμβολή του στην περιφερειακή ανάπτυξη.Η περίπτωση της Κρήτης.Περιοδικο Plant Management (04/11/2003).

Σκοπελίτου Θ. Καμινιώτη Ο.(2005).Ζήτηση Ειδικοτήτων στο νομό Ρεθύμνου.Συνοπτικά Αποτελέσματα της Έρευνας Πεδίου(Ειδική Μελέτη από το Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητικής Πληροφορικής ΑΕ).

Πηγές από το Διαδίκτυο

Αφιέρωμα στο Ρέθυμνο, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.express.gr>

Βικιπαίδεια, Νομός Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://el.wikipedia.org>

Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, Υπολογιζόμενος Πληθυσμός στην Ελλάδα, (1991-2008) κατά φύλο και νομό, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.statistics.gr>

Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.espa.gr>

Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Ανάπτυξης, Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.ypan.gr>

Εναλλακτικός τουρισμός στην ενδοχώρα Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.t-p.gr>

Επαρχία Αγίου Βασιλείου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

Επαρχία Αμαρίου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

Επαρχία Μυλοποτάμου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

Επαρχίες νομού Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

Επαρχία Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethimno.gr>

Επιμελητήριο Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο (Δραστηριότητες 2007 και 2008): <http://www.rethymnochamber.gr>

Επιτακτική η ανάγκη για έναν μακροχρόνιο σχεδιασμό, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.aftodioikisi.gr>

Η Ευρυζωνικότητα στο Δήμο Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.rethymno.gr>

Κινητήριο δύναμη για το νομό Ρεθύμνης ο τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://vwww.express.gr>

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.nar.gr>

Νομός Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://el.wikipedia.org>

Νομός Ρεθύμνου, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.crete.tournet.gr>

Παπατζάνης Γ., Τι πρέπει να κάνει ο νέος περιφερειάρχης για το Ρέθυμνο, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.ecocrete.gr>

Ρέθυμνο Προστασία και Ανάπλαση της παλαιάς πόλης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.tee.gr>

Τάσεις ανάπτυξης στο Ρέθυμνο. Διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://ekp-rethymnou.blogspot.com>

Τα παραδοσιακά επαγγέλματα στο νομό Ρεθύμνης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://hellas.teipir.gr>

Ψηφιακός Δήμος για την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.goodnet.gr>

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρουσίαση, μέσα από την οποία θα υποστηρίξουμε και θα παρουσιάσουμε την εργασία μας έχει ως στόχο να καλύψει τους βασικούς άξονες ανάλυσης και ανάπτυξης των στοιχείων που «φιλοξενήσαμε» στις διάφορες ενότητες και κεφάλαια της εργασίας. Στα πλαίσια αυτά, επιχειρούμε να καταγράψουμε τις βασικές παραμέτρους κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και λειτουργίας, στο Νομό Ρεθύμνης.

Η παρουσίαση, όπως εξάλλου και η εργασία, θα είναι κατά κάποιο τρόπο, χωρισμένη σε τέσσερις επιμέρους ενότητες, σε τέσσερα διαφορετικά μέρη, κάθε ένα από τα οποία, μέσα από τις αντίστοιχες διαφάνειες, θα παρουσιάζει την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα του υπό μελέτη Νομού. Σε γενικές γραμμές, πάντως, και πριν περάσουμε στην καταγραφή των στοιχείων που θα εμπεριέχονται σε κάθε μία από τις τέσσερις αυτές ενότητες, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι συνοπτικά αυτά αφορούν στη γενική ταυτότητα του Νομού, στον τομέα της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας, στις αναπτυξιακές προοπτικές του εν λόγω Νομού αλλά και στην οικονομία του.

Αναφορικά με τη συνολική εικόνα του Νομού και τα βασικά χαρακτηριστικά του, στις διαφάνειες που θα συμπεριλάβουμε στην παρουσίασή μας θα αναφερθούμε σε γενικά στοιχεία του Νομού, όπως τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά του, το κλίμα και η τοποθεσία, οι επαρχίες και οι Δήμοι του. Ακόμα, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στον τρόπο που η τοπική αυτοδιοίκηση ανταποκρίνεται στην εν λόγω πραγματικότητα, αναλύοντας σε σχετική διαφάνεια τις γενικές αλλά και επιμέρους επιδιώξεις των τοπικών αρχών και φορέων.

Το δεύτερο βασικό κομμάτι της παρουσιάσής μας ανταποκρίνεται στη δεύτερη ενότητα της εργασίας μας και μέσα από τις διαφάνειες που του αντιστοιχούν επιχειρεί να αποσαφηνίσει τις ανάγκες και τα δεδομένα του Νομού Ρεθύμνης στον τομέα της απασχόλησης. Μέσα, λοιπόν, από τις σχετικές διαφάνειες αποτυπώνεται η εργασιακή ταυτότητα του Νομού ενώ απαριθμούνται τα βασικά επαγγέλματα και ειδικότητες που με μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζονται στον εν λόγω Νομό. Επιπρόσθετα, θεωρείται σκόπιμο, ακολουθώντας της ροή της εργασίας μας, στο σημείο αυτό να

αναφερθούμε και στα «παραδοσιακά επαγγέλματα» που κάνουν την εμφάνισή τους στο Νομό και διατηρούνται μέχρι τις μέρες μας.

Στην παρουσίαση της εργασίας μας θεωρούμε σκόπιμο να αφιερώσουμε αρκετές διαφάνειες στο τρίτο κομμάτι της που αναφέρεται στις αναπτυξιακές πολιτικές και ενέργειες που λαμβάνουν χώρα ή προωθούνται στο Νομό Ρεθύμνης. Αρχικά, θα πρέπει να απαριθμηθούν οι αναπτυξιακές πολιτικές αλλά και τα αναπτυξιακά έργα που έχουν δρομολογηθεί αφιερώνοντας σημαντικό αριθμό διαφανειών μέσα από τις οποίες θα παρουσιάζονται και οι πρωτοβουλίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την ενίσχυση των εν λόγω έργων και πολιτικών.

Επιπρόσθετα, ειδική αναφορά στην παρουσίαση μας θα πρέπει να συμπεριληφθεί για την εξεύρεση πόρων προκειμένου να υλοποιηθούν, δρομολογηθούν και ολοκληρωθούν τα προαναφερθέντα έργα. Βέβαια, την παρουσίαση των εν λόγω έργων και των βασικών πηγών χρηματοδότησης θα πρέπει να ακολουθήσει η αναφορά μας, μέσα από πρόσθετη διαφάνεια, στα προσδοκώμενα, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, αποτελέσματα στα οποία στοχεύει η συνολική αναπτυξιακή δράση και πολιτική του Νομού.

Τελευταίο, αλλά εξίσου βασικό, κομμάτι της παρουσίασης της εργασίας μας είναι το μέρος εκείνο στο οποίο αναφερόμαστε στα βασικά οικονομικά μεγέθη του Νομού Ρεθύμνης. Στα πλαίσια αυτά, παρουσιάζουμε με συνοπτικό τρόπο, και μέσα από τις σχετικές διαφάνειες, σε ποιο βαθμό αλλά και με ποιο τρόπο ο τομέας του τουρισμού αποτελεί τον βασικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης. Εκτός, όμως, από την αναφορά μας στον τουρισμό, ως βασικό παράγοντα στο σύνολο της οικονομίας του υπό μελέτη Νομού, ειδική αναφορά έχουμε συμπεριλάβει στην παρουσίαση της εργασίας μας αναφορικά με την αγροτική ανάπτυξη του Νομού, αλλά και σε τι βαθμό αυτή συμμετέχει στο σύνολο της οικονομίας του.

Στο τέλος της παρουσίασης θεωρούμε σκόπιμο να προβούμε σε μία συνοπτική θεώρηση όσων συμπεριλάβαμε στις διαφάνειες από τις οποίες αποτελούνταν. Στην εν λόγω σύνοψη, λοιπόν, θα καταγράψουμε τους βασικούς άξονες στους οποίους κινηθήκαμε κατά την εκτέλεση της παρουσίασης.